

WIJ TEGEN DE REST

EEN ONDERZOEK NAAR OORZAKEN VAN BOTSINGEN
TUSSEN JEUGDGROEPEN EN HUN OMGEVING

Mirije Oude Lansink
Studentnummer: 0215600

Radboud Universiteit Nijmegen
Master Sociale Geografie
Specialisatie *Globalisation, Migration and Development*

Begeleider: Roos Pijpers
Januari 2011

Radboud Universiteit Nijmegen

In this life I lead
Fiend for currency
Get high off weed
Collect g's
Make my enemies bleed
When you see me nigga
Holla my set
And watch them ride
Outlaw mother fuckers
'Till we die
In this life I lead

2Pac – In this life I lead

Dankwoord

Zonder hulp van anderen had ik deze scriptie niet kunnen schrijven. Daarom wil ik ten eerste mijn informanten heel hartelijk danken voor hun tijd en waardevolle informatie. Door hen is mijn scriptie gaan leven. Veel dank ook gaat uit naar iedereen die me heeft geholpen deze informanten te pakken te krijgen. Dat was namelijk niet altijd gemakkelijk en zonder hun hulp nooit gelukt. Daarnaast wil ik Roos Pijpers, mijn begeleidster vanuit de Radboud Universiteit, bedanken voor haar nuttige op- en aanmerkingen en de aanmoedigingen tijdens het schrijven. Ook dank aan Maarten van de Donk, mijn begeleider vanuit Seinpost, voor zijn raad en daad en kritische noot en aan Karin Nijhof voor haar aanwijzingen. Ten slotte wil ik de meelezers van de laatste minuut bedanken voor het zetten van de puntjes op de i.

Inhoudsopgave

Dankwoord	3
1. Maatschappelijk verwilderde jeugd?	5
1.1 Hoofd- en deelvragen	6
1.2 Wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie	8
1.3 Methoden	9
1.4 De informanten.....	13
1.5 Opzet van de scriptie.....	16
2. Groepsgedrag en delinquentie; een theoretisch kader	17
2.1 Groepsvorming en dynamische processen	17
2.2 Jeugdgroepen en de sociale omgeving.....	22
2.3 Samenvattend.....	26
3. De groepen in beeld	28
3.1 Hooligans.....	28
3.2 Lonsdalers	32
3.3 Jeugdbendes naar Amerikaans voorbeeld.....	36
3.4 Samenvattend.....	38
4. Wij tegen de rest	41
4.1 Crime de passage	41
4.2 Verzet	42
4.3 Botsingen en beïnvloedende factoren	51
4.4 Veranderend geweld	62
4.5 Samenvattend.....	63
5. Conclusie	66
5.1 Waarom aansluiting bij een deviante groep?.....	66
5.2 Waardoor ontstaat een botsing?.....	69
5.3 Tot slot.....	71
6. Beleidsaanbevelingen	72
Bronnenlijst	74

1. Maatschappelijk verwilderde jeugd?

Reeds enige tientallen jaren wordt er door de pers – maar ook door pedagogen en psychologen, jeugdleiders en geestelijken, cultuurorganisatoren en beleidslieden – met bezorgdheid geschreven over dat deel van de jeugd, dat men kan onderbrengen bij de zgn. ‘massa’- of ‘asfalt’-jeugd. Deze jeugd zou zich kenmerken door een lusteloos doorbrengen van de vrije tijd op straat of in de bioscoop, een volslagen gebrek aan belangstelling voor de cultuur en eveneens voor het eigen werk en beroep, gebrek aan bereidheid tot enige inspanning om het ‘verder te brengen’, en vooral: het niet organiseerbaar zijn. Behalve met bioscoopbezoek en straatslenteren zou zij haar tijd bij voorkeur doorbrengen met dansen en een overdadige belangstelling bezitten voor (barbaarse) jazzmuziek. Zij zou zich makkelijk overgeven aan drankmisbruik en los van zeden zijn. In het verlengde daarvan ligt onvermijdelijk: criminaliteit. Daarmee zouden haar vertegenwoordigers typische specimina zijn van de al zo lang aangekondigde ‘massa-mens’, de cultuurloze! (Krantz en Vercruysse, 1959: 11)

Krantz en Vercruysse (1959) verwonderen zich, meer dan tien jaar na de oorlog, over woorden als ‘collectieve razernij’ en ‘maatschappelijk verwilderde jeugd’. Rond 1955 wordt in Amsterdam een jeugdcultuur ontwaard: de zogeheten nozems. Het gaat om arbeidersjongeren, die rondhangen op of rond hun brommers, als symbool voor vrijheid, en luisteren naar Rock ‘n Roll. De jongens zijn vaak gekleed in het zwart, met geruite broek en vetkuif. De meiden kleden zich sexy en hebben hun haar getoupeerd als ‘suikerspinnen’. Het gedrag en het uiterlijk van de jongeren vervult mensen met afkeer. Nozems worden door de media neergezet als relschoppers en vandalen (Bakker, Noordman & Rietveld-Van Wingerden, 2010).

In deze tijd wordt het jeugdprobleem benaderd vanuit de hypothese, dat er een relatie bestaat tussen het hangen op straat in combinatie met een bepaalde manier van kleden, en deviant gedrag. Volgens Krantz en Vercruysse zien mensen een dusdanige afwijking van de algemene norm in het gedrag van jongeren, dat deze het voortbestaan van de bestaande maatschappelijke verbanden in gevaar brengt. Krantz en Vercruysse komen tot een verrassende conclusie van hun onderzoek: niet de verwilderde jongeren maar de bekrompen ouderen zorgen volgens hen voor het probleem omdat ze de toelaatbaarheidsgrenzen voor het gedrag van jongeren naar hun eigen maatstaven beoordelen. De oplossing moet volgens hen dan ook bij de ouders worden gezocht: “Het wordt zaak de bezorgde volwassenen ervan te overtuigen, dat het nodig is de grenzen van het toelaatbare te verwijden en het gedrag van bepaalde groepen

jongeren als een aanvaardbare variatie op het algemene patroon te beschouwen” (Krantz en Vercrujssse, 1959).

Deviant (afwijkend) gedrag heeft te maken met de grenzen die mensen stellen en kan dus alleen worden gedefinieerd naar aanleiding van de maatschappelijk aanvaarde normen. Deviant gedrag heeft te maken met de (in)tolerantie van mensen. Mensen kunnen zich geïntimideerd of onveilig voelen door de aanwezigheid van groepen jongeren op straat. Heeft deze houding van de omgeving gevolgen voor de houding van de jongeren in de groep? Versterkt de houding van de jongeren de houding van de omgeving en andersom? Dit onderzoek tracht oorzaken voor een botsing tussen jeugdgroepen en de omgeving te vinden.

1.1 Hoofd- en deelvragen

Het doel van dit onderzoek is het in kaart brengen van de oorzaken van een botsing tussen jeugdgroepen, of tussen een jeugdgroep en de omgeving, door een vergelijking te maken tussen drie verschillende jeugdgroepen en hun omgeving; hooligans, jeugdbendes naar Amerikaans voorbeeld en Lonsdalers of hardcorejongeren¹. Hiermee hoop ik aanknopingspunten te vinden om de aanpak van jeugdgroepen succesvol te maken.

De hoofdvraag van dit onderzoek is:

Welke factoren spelen een rol bij een botsing tussen een jeugdgroep en de omgeving?

Om de hoofdvraag te beantwoorden moeten de volgende deelvragen worden beantwoord:

1. Waarom sluit een jongere zich aan bij een groep? (individuele overwegingen)

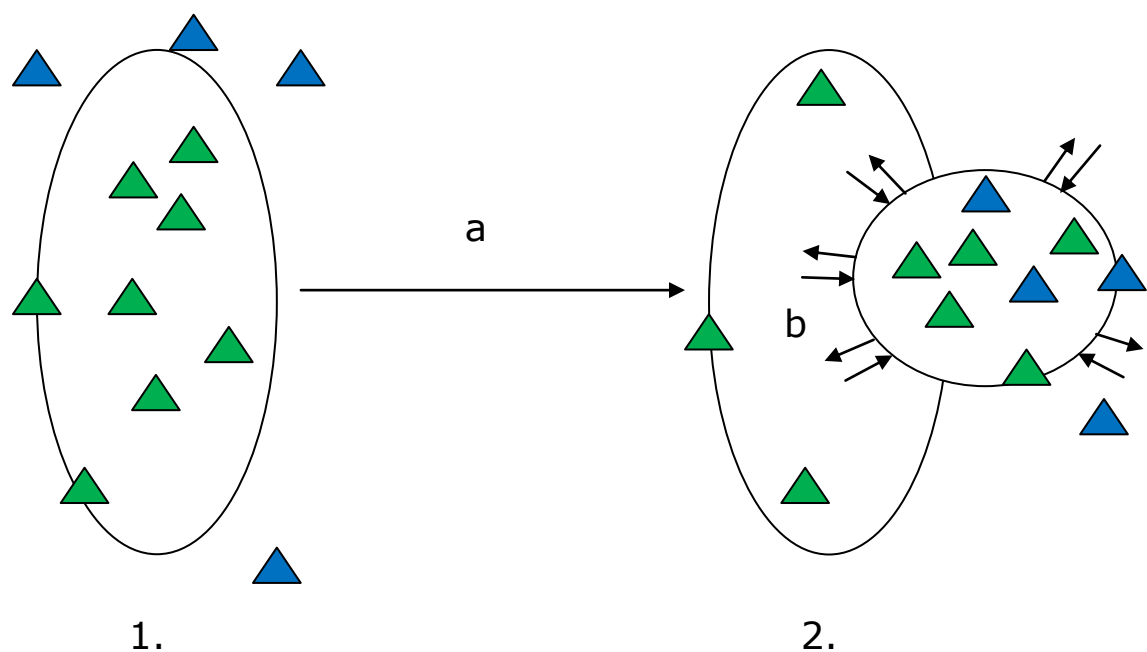
- Welke karaktereigenschappen hebben invloed op de aansluiting bij een groep?
- Welke sociaaleconomische factoren hebben invloed op de aansluiting bij een groep?
- Welke invloed heeft de groep zelf op aansluiting van een jongere bij de groep?

2. Waardoor ontstaat er een botsing? (groepsgebonden overwegingen)

- In hoeverre speelt de groepsdynamiek een rol bij een botsing met de omgeving?
- In welke mate, en hoe, heeft de omgeving invloed op een botsing?

Schematisch ziet dit er als volgt uit:

¹ Voor een omschrijving van de drie groepen zie Hoofdstuk 3.

Situatie 1: Er is een omgeving, bijvoorbeeld een buurt, waarin of waarbuiten jongeren participeren (de driehoekjes). Situatie 2: Een aantal jongeren heeft een groep gevormd (met jongeren uit de buurt en jongeren van daarbuiten: de verschillend gekleurde driehoekjes). De groep kan botsen met de omgeving door factoren vanuit de groep (naar buiten gerichte pijltjes), maar ook door factoren vanuit de omgeving (naar binnen gerichte pijltjes). Wat ik wil onderzoeken is a, hoe komt een groep tot stand en b, welke factoren hebben invloed op de botsing tussen de groep en de fysieke omgeving.

Naar de onderzoeksvragen kijk ik vanuit drie perspectieven. Ten eerste vanuit mijn huidige studie, sociale geografie. Ten tweede vanuit mijn cultureel antropologische achtergrond en ten derde vanuit mijn functie als adviseur bij Seinpost². Vanuit de sociale geografie zal ik kijken naar de begrippen leefomgeving en grenzen en naar de relatie tussen deze begrippen en groepsvorming. Mijn antropologische achtergrond helpt me bij het uitdiepen van de begrippen groepsvorming en sociale omgeving. Ik houd me bij Seinpost onder andere bezig met jeugd en veiligheid en kom daarbij in aanraking met jeugdgroepen.

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden, heeft eerst het begrip groepsvorming verduidelijking. Groepsvorming staat voor meer dan een losse alliantie. Een groep heeft eigen regels, normen en waarden. Een groep is niet vrijblijvend, er zijn bepaalde (onbewuste)

² Seinpost Adviesbureau doet onderzoek en adviseert overheden en het bedrijfsleven om zo een bijdrage te leveren aan de verbetering van de kwaliteit van de (stedelijke) omgeving en de kwaliteit van het 'samen leven'.

‘verplichtingen’ aan verbonden. De groepen waarover ik het in deze scriptie heb, zijn groepen waarvan de leden strafbare feiten begaan. In hoofdstuk 2 komt het begrip groepsvorming uitgebreid aan de orde.

Voor dit onderzoek zal ik me voor wat betreft groepsvorming richten op drie verschillende soorten groepen, namelijk jeugdbendes zoals de Bloods en de Crips, hooligans en Lonsdalejongeren³. Deze groepen worden in hoofdstuk 3 belicht.

1.2 Wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie

Er is al veel wetenschappelijk onderzoek gedaan naar delinquent groepsgedrag (o.a. Adang 2000; Beke, Van Wijk en Ferwerda 2000; Cloward en Ohlin 1960; Cohen 1955; De Jong 2007; Miedema 2002; Miller 1958; Short en Strodtbeck 1965; Sykes en Matza 1957; Van Gemert en Fleisher 2002; Sutherland 1947; Weerman 2001). Dat betekent dat er ook veel verschillende ideeën en benaderingen van het gedrag zijn. Met dit onderzoek breng ik theorieën op het gebied van delinquent groepsgedrag samen en test ik enkele theorieën aan de hand van empirisch materiaal (zie 1.3 methoden). Op deze manier kunnen de theorieën aangepast of sterker worden, waardoor een theorie waardevoller wordt.

Ik ga in dit onderzoek in op de link tussen delinquent groepsgedrag en de sociale omgeving omdat die relatie in de literatuur niet vaak expliciet wordt gelegd. Daarmee tracht ik een bijdrage te leveren aan een adequater beeld van groepsvorming en dan in het bijzonder in relatie met de sociale omgeving. Van Gemert stelt in ‘Botsen met de buurt’ dat er in Nederland aan de wisselwerking met de buitenwereld nauwelijks aandacht is besteed (Van Gemert, 2002). Dit onderzoek neemt daarmee een hiaat in het wetenschappelijke onderzoek over delinquentie weg.

Criminaliteit is altijd en overal in het nieuws. Hooligans van verschillende voetbalclubs die in het centrum van een stad met elkaar op de vuist gaan, Lonsdalers die betrokken zijn bij brandstichting in een moskee, een jeugdgroep die een gewelddadige straatroof pleegt... De link met groepsgedrag is snel gelegd. Dat het maatschappelijk wenselijk is om hier zo veel mogelijk over te weten mag duidelijk zijn. Ik wil door middel van dit onderzoek daarom meer inzicht verschaffen in de relatie tussen groepsvorming en de sociale omgeving van deze groepen. Hierdoor kan beleidsmatig effectiever ingegrepen worden bij problemen of kan preventief gewerkt worden zodat er minder problemen ontstaan. Momenteel wordt een aanpak bijvoorbeeld vaak toegepast op leden van de groep ‘an sich’ en wordt de sociale omgeving van

³ Deze groep is lastig te definiëren omdat de benaming afhankelijk is van de tijdsgeest.

een jongere buiten beschouwing gelaten. Daarbij wordt bij de aanpak lang niet altijd naar zowel groepsfactoren als individuele factoren gekeken. Op deze punten valt winst te behalen.

Bovendien zijn de drie groepen nog nooit in samenhang onderzocht. Door een vergelijking tussen de groepen kunnen algemeenheden voor delinquent groepsgedrag worden gevonden, maar ook verschillen, waarop in een aanpak kan worden ingespeeld. Door dit onderzoek heb ik tijdens mijn werk bij Seinpost meer inzicht gekregen in de achterliggende oorzaken voor problemen met jongeren en hun omgeving. Met deze scriptie stel ik dan ook (indirect) discrepanties tussen beleid en praktijk - verkregen door middel van interviews met jongens of informatie van derden - aan de kaak.

1.3 Methodes

Met dit onderzoek lever ik een bijdrage aan een verandering in een praktijksituatie. Ik probeer achtergronden, oorzaken en samenhangen van het probleem in kaart te brengen. Daarmee doe ik praktijkgericht diagnostisch onderzoek (Verschuren en Doorewaard, 2007). Verschuren en Doorewaard onderscheiden binnen diagnostisch onderzoek het oorzakenonderzoek. Ik kan me voor mijn onderzoek vinden in de volgende uitleg van dit onderzoek:

”Soms is een probleem immers dusdanig nieuw of complex, dat de bestaande theoretische of praktische kennis ontoereikend is om duidelijk aan te geven welke van de vele mogelijke factoren nu van invloed zijn op het gesignaleerde probleem. Bovendien is het soms niet duidelijk of deze factoren het gehele probleem of juist aspecten ervan beïnvloeden. In een andere situatie is het van belang te weten te komen welke van de genoemde factoren de belangrijkste beïnvloedende factoren zijn en welke factoren een minder belangrijke rol spelen. In deze situaties is een onderzoek nodig naar de achtergronden en oorzaken van een probleem (Verschuren & Doorewaard, 2007).”

In mijn situatie is het lastig te beoordelen of een bepaalde factor, zoals de gezinssituatie, invloed heeft op ten eerste het aansluiten bij een groep en ten tweede de botsing, omdat een bepaalde factor bij de ene jongere een bepaald gevolg heeft die dezelfde factor bij een andere jongere niet heeft. Er is dus altijd sprake van een combinatie van factoren die een bepaalde wending aan het leven van een jongere geeft.

Kwalitatieve methoden van onderzoek

De keuze voor een kwalitatieve vorm van onderzoek ligt in het feit dat meningen en gevoelens van mensen bij dit onderwerp bepalend zijn. Hoe een botsing tussen twee verschillende groepen tot stand komt is niet cijfermatig te meten. Het gaat om percepties van jongeren en van mensen uit de omgeving van deze jongeren. Ik ben daarom geïnteresseerd in de narratieven van de betrokkenen. Wat drijft deze jongeren; wat is hun verhaal?

Om een onderzoek naar groepsvorming succesvol uit te voeren, moet rekening worden gehouden met de achtergronden en dynamiek van deze groepen. Ten eerste is een goed beeld van de begrippen uit de hoofdvraag van belang. Ten tweede moeten de verschillende groepen - (jeugd)bendes, hooligans en Lonsdale jongeren - bekend zijn. Een literatuurstudie naar deze verschillende concepten was dan ook een eerste vereiste.

Uit de vele literatuur over jeugd, groepsdynamiek en deviant gedrag die voor handen was, heb ik ten eerste theorieën die ik vaak tegenkwam in verschillende literatuur gefilterd. Dit zijn, in de eerste plaats, een aantal grondleggers voor het moderne denken over dit onderwerp en, in de tweede plaats, een aantal moderne werken die voortbouwen op 'grand theories'. Daarnaast heb ik voor een holistisch perspectief gekozen, om zo de verschillende kanten en de verschillende domeinen (individueel, groep, omgeving) te belichten. Ik heb voor het theoretisch kader dan ook boeken uit de psychologie, de sociologie, de antropologie, de criminologie en de rechten gebruikt. Groepsvorming is naar mijn idee namelijk niet vanuit één domein te onderzoeken, persoonlijke eigenschappen maken samen met een groepsdynamiek en omgevingsfactoren een groep.

In (jeugd)bendes had ik mij al eerder verdiept voor mijn werk. Daarbij ben ik in dat kader met een jongere uit een 'bende' in contact gekomen. Hierdoor heb ik al enige bruikbare informatie opgedaan. Verder heb ik films en documentaires gekeken over de verschillende onderwerpen en heb ik websites bezocht (verschillende websites van hooligans en extreemrechtse organisaties) om zo een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van de drie groepen. De films en documentaires zijn gescreend op verschillen en overeenkomsten, de websites hebben me geholpen me in te leven in de belevingswereld van de jongeren. Daarnaast heb ik verschillende etnografische onderzoeken gelezen over de groepen en heb ik - een belangrijk deel van het onderzoek - jongeren zelf het woord gegeven door middel van interviews. Ten slotte heb ik gesproken met een aantal professionals, te weten een ex-ME'er, drie jongerenwerkers, die werken of gewerkt hebben met zogenoemde Lonsdale-, hardcore- of extreemrechtse jongeren, en drie onderzoekers die onderzoek hebben gedaan naar de drie verschillende groepen. Zo heb ik gesproken met Erik Bervoets, schrijver van het boek 'Trots op Nederland' over het Lonsdaleverschijnsel, Tom de Leeuw die voor zijn masterscriptie

voetbalsupporters in de consumptiemaatschappij onder de loep heeft genomen en Robby Roks, die is afgestudeerd op de reconstructie van de criminele carrière van de oprichter van de Nederlandse Crips.

Ik heb gekozen voor de casestudy als onderzoeksstrategie om zo “diepgaand en integraal inzicht te krijgen” in het veld. Daarnaast sta je door middel van een casestudy dicht bij de praktijk (Verschuren & Doorewaard, 2007). Ik heb door middel van een strategische steekproeftrekking drie groepen geselecteerd (zie 1.5 voor de methode). Daarna heb ik uitgediept wat er precies speelt binnen de drie groepen om de informatie daarvan naast elkaar te kunnen leggen. Dit wordt wel de hiërarchische vergelijkende methode van casestudy genoemd, omdat ik in de eerste fase de drie afzonderlijke groepen onder de loep heb genomen om deze groepen in de tweede fase te vergelijken (Verschuren & Doorewaard, 2007). Ik heb daarbij gebruik van een holistische benadering; ik heb verschillende aspecten van de groepen bekeken om zo een samenhangend, organisch beeld te krijgen (’t Hart, Van Dijk, De Goede, Jansen & Teunissen, 1998).

Voor dit onderzoek heb ik gebruik gemaakt van verschillende etnografische onderzoeken (onder andere De Jong 2007; Van Stapele, 2003). “Ethnographies are documents that pose questions at the margins between two cultures (Van Maanen, 1988).” Een kanttekening die gemaakt moet worden bij dit onderzoek, is dat het interviewen van een klein gedeelte van een groep niet per definitie een representatief beeld geeft. Daarnaast hoeft mijn interpretatie van hetgeen de informanten zeggen niet de enige juiste te zijn. Van Maanen:

The narrative and rhetorical conventions assumed by a writer also shape ethnography. Ways of personal expression, choice of metaphor, figurative allusions, semantics, decorative phrasing of plain speaking, textual organization, and so on all work to structure a cultural portrait in particular ways (Van Maanen, 1988).

Zoals Crang (2007) aangeeft in *Doing Ethnographies* moet een onderzoeker zich bewust zijn van deze eigen subjectiviteit. Iets dat volgens Crang echter geen probleem hoeft te zijn, eerder een bron voor ‘deeper understanding’. Crang betoogt dat door de subjectieve informatie van een etnografie theoretisch goed te onderbouwen, de waarheid gevalideerd kan worden. In het empirische hoofdstuk gebruik ik conceptuele argumenten om de subjectiviteit te ondervangen.

Iets anders waarmee rekening gehouden moet worden is dat de onderwerpen die ik aan bod heb gebracht gevoelig kunnen liggen, wat ervoor kan zorgen dat informanten (bewust of onbewust) niet altijd de gehele waarheid vertellen of dat informanten anders lijken te handelen

dan ze zeggen te handelen; *Emic* kan iets anders bedoeld worden dan *etic* ervaren wordt. Het *emic* perspectief is het perspectief vanuit een 'cultuur', het *etic* perspectief is het perspectief van een buitenstaander. Dit is iets waar ook Jan Dirk de Jong in zijn onderzoek naar 'Marokkaanse' jongens tegenaan liep; jongens kunnen soms moeilijk verwoorden hoe zij zich in groepsverband gedragen (De Jong, 2007). Daarvoor zou eigenlijk langdurige participerende observatie een geschiktere methode zijn. Desalniettemin kun je door middel van interviews veel te weten komen over achtergronden en drijfveren van de jongeren. Voor materiaal uit participerende observaties grijp ik terug op etnografisch materiaal van derden.

Omdat tijdens het onderzoek verschillende methoden en technieken van dataverzameling worden gecombineerd, wordt door middel van methodologische triangulatie (Silverman 2004, 229-255) de betrouwbaarheid van de informatie gewaarborgd.

Selectie van de drie groepen

De keuze voor drie bovengenoemde groepen heeft meerdere redenen. Ten eerste is het onderzoek op deze manier vergelijkend. Naast verschillen ben ik benieuwd naar de overeenkomsten die de verschillende groepen vertonen. Doordat het onderzoek vergelijkend is wordt de betrouwbaarheid van het onderzoek vergroot.

Een tweede reden voor het kiezen van drie groepen is dat daarmee de kans op respondenten groter is dan als het onderzoek zich op één van de groepen richt, bijvoorbeeld jeugdbendes. Tijdens mijn werkzaamheden heb ik namelijk ervaren dat het erg lastig is om in contact te komen met deze groep. Voor een vergroting van de validiteit van de interviews worden mensen uit de omgeving geïnterviewd om zo de interviews met leden van groepen in een context te plaatsen.

In de derde plaats gebruiken deze drie groepen allemaal hun omgeving op een andere manier. Voor een bende lijkt het territoriale aspect op het eerste gezicht het duidelijkst. Amerikaanse bendes ontstonden in beginsel in getto's en in Nederland ontstaan 'no-go area's' in een bepaald gebied, al dan niet door de invloed van jeugdgroepen. "Zijn bendes in Nederland inderdaad (nog) territoriaal georiënteerd?", vroeg ik me af. Bij Hooligans leek deze gebiedsgerichtheid vooraf kleiner, maar klopt dat wel? Voor Lonsdalers ligt het geografische perspectief anders, deze jongeren lijken namelijk niet direct hun omgeving af te bakenen, maar interessant is waarom deze groepen vrijwel alleen op het platteland ontstaan. Hoe kan dat? Kortom, deze groepen zijn op een verschillend schaalniveau met hun omgeving bezig. In deze scriptie beschrijf ik hoe.

1.4 De informanten

Het vinden van jongeren die bereid zijn geïnterviewd te worden was één van de grootste hordes die moest worden overwonnen. Het heeft me veel tijd en geduld gekost, vaak zat ik op een dood spoor, maar uiteindelijk heb ik zes informanten gevonden die in meerdere of mindere mate betrokken zijn of waren bij één van de groepen uit dit onderzoek. De anonimiteit van de jongeren is vooraf gewaarborgd.

Contact met één jongere, die betrokken is bij een jeugdbende, had ik al door mijn werk bij Seinpost. Deze jongen stemde in mee te werken aan het onderzoek. Voor wat betreft de hooligans heb ik mijn eigen netwerk van voetbalfans aangesneden. Via *snowball sampling* (Bernard 2002: 185-186) ben ik in contact gekomen met twee hooligans, in verschillende mate van fanatisme. Voor Lonsdalejongeren heb ik uiteindelijk via een werkrelatie toegang gekregen tot een groep jongens in Oost-Groningen die aan werk of een opleiding geholpen werd, en tijdens een groepsbijeenkomst ben ik in de gelegenheid geweest twee jongens die in een extreemrechtse groepering zaten of zitten te interviewen. Ten slotte heb ik via de eerste jongere, betrokken bij een jeugdbende, ook een tweede jongere gevonden die bekend is met de jeugdbende. Deze tweede jongere staat iets verder van de groep, maar heeft me desalniettemin aan interessante informatie geholpen.

Tijdens de ontmoetingen met informanten heb ik gebruik gemaakt van semigestructureerde diepte-interviews (Bernard 2002: 205), om zo in relatief weinig tijd zo veel mogelijk bruikbare informatie te verzamelen. De keuze voor een semigestructureerd interview en niet voor een volledig gestructureerd interview of een enquête is gemaakt om dieper in te kunnen gaan op bepaalde, tijdens het gesprek, belangrijk blijkende onderwerpen. Daarnaast draagt het bij aan het holistische karakter van het onderzoek. Aan dit holistische karakter draagt ook de interpretatie van tekstuele en audiovisuele middelen bij: de vergelijking van etnografisch materiaal en documentaires en websites ('t Hart e.a., 1998).

Ik heb uiteindelijk van elke groep drie, in meerdere of mindere mate, relevante informanten gevonden. De informanten hebben verschillende leeftijden en een verschillende mate van betrokkenheid bij de drie groepen. Daardoor hebben ze een verschillende rol in deze scriptie. Maikel is een aantal jaren geleden uit het extreemrechtse circuit gestapt, Mark zit er nog middenin. Patrick en Gijs zijn ouder en kijken met een (relatieve) afstand en zelfreflectie naar het deviante gedrag. Justin en Aaron zijn nog jong, daarbij is Aaron bekend met de jongens van de 'Bloods' en zat hij niet in de groep zelf, waardoor hij vanaf de zijlijn naar het deviante gedrag kijkt. Het empirisch materiaal moet dan ook in dat perspectief worden gezien. De verschillende rollen maken het hier en daar lastiger om de interviews te vergelijken, maar maken daarnaast het onderzoek rijker of waardevoller door de verschillende kijk op hun eigen ervaringen.

De namen van de informanten zijn fictief om de anonimiteit te waarborgen.

Maikel, 26 jaar. Lid geweest van Stormfront, NVU en Blood & Honour.

Maikel is opgegroeid in een dorp in Oost-Groningen waar ongeveer 8.000 mensen wonen. Hij heeft een dochter van negen jaar met wie hij geen contact meer heeft, of heeft gehad. Hij heeft een tijd in de wapenhandel gezeten en is nu drie jaar uit dat wereldje. Maikel heeft een tatoeage in het gezicht (traan naast oog) en tatoeages van onder andere een keltisch kruis en een hakenkruis op lichaam. Maikels vader heeft zelfmoord gepleegd (zichzelf letterlijk en figuurlijk 'verzopen': aan zijn einde gekomen in een badkuip met een alcoholprobleem). Maikel was 14 toen hij bij de club ging.

Mark, 19 jaar. Aangesloten geweest bij Blood & Honour. Tegenwoordig lid van Combat 18 en het Nationaal Socialistisch Front.

Mark is opgegroeid in een stadje in Oost-Groningen met zo'n 18.000 inwoners. Zijn ouders liggen momenteel in scheiding. Was eerder aangesloten bij Blood & Honour, niet als 'member', maar als 'supporter'. Dat betekent dat hij meedoet aan demonstraties en bij concerten aanwezig zijn. Tegenwoordig maakt hij geen onderdeel meer uit van Blood & Honour maar is hij lid van C18 (Combat 18) en van NSF (Nationaal Socialistisch Front). Met deze organisaties gaat hij ook naar demonstraties en concerten, maar dan actiever. "Combat 18 is in Duitsland een knokploeg, ze plegen aanslagen. Wij niet, wij geven het goede voorbeeld."

Mark zegt tegenwoordig het goede voorbeeld te willen geven. Zo wil hij bijvoorbeeld niet meer dronken worden in een kroeg: "Als iemand dronken is denken we, wat is dat voor sukkel?". Ook van drugsgebruik is bij de groep van Mark geen sprake: dan wordt je eruit gegooid. "Dat weet iedereen ook". Eerder dronk Mark weleens teveel.

Mark werd door een 'kameraad' betrokken bij Blood & Honour, toen hij een jaar of 12 à 13 was. "Er was een gezellige sfeer. We dronken bier, luisterden naar Rockmuziek."

Patrick, 31 jaar. Supporter van FC Twente. Tegenwoordig werkzaam in een TBS kliniek als psycholoog.

Sinds zijn 15e of 16e lid van supportersclub Vak P; "undergroundvereniging" naar eigen zeggen, "er werd veel gereld". Patrick stelt dat hij zich in de periferie van deze vereniging van zo'n 200 'man' begaf. Dat betekent dat hij in de praktijk over het algemeen niet vooraan stond om de eerste klappen uit te delen maar vaak met de club wegrende voor de politie. ("De politie is vaak (te) snel ter plekke.") Hij noemt zichzelf een 'gelegenheidshooligan'. Hij is een keer opgepakt,

omdat hij deel uitmaakte van een groep die met geweld richting politie trok. Hieraan heeft hij een stadionverbod, een strafblad, studievertraging en een open wond door een beet van een politiehond overgehouden. Dit gebeuren heeft indirect invloed gehad op het feit dat Patrick besloot zich niet meer met de supportersclub bezig te houden. Een jaar na dato, tijdens zijn eerste uitwedstrijd sinds het stadionverbod en nog in proeftijd, belooft Patrick zichzelf, wegrennend met de politie en honden op de hielen, definitief te stoppen. Hij is nog wel steeds supporter, maar gaat niet meer met de jongens 'op stap'.

Gijs, 31 jaar. Supporter van NEC. Barman/bedrijfsleider in een kroeg.

Gijs noemt zichzelf een 'fanatieke supporter'. Het verschil tussen een fanatieke supporter en een hooligan volgens Gijs: "Een fanatieke supporter vecht als het moet, een hooligan zoekt een gevecht op. Een fanatieke supporter beschermt mensen om wie hij geeft."

Gijs ging voor het eerst naar NEC toen hij 8 jaar oud was, aan de hand van zijn (tweede) vader. Sinds zijn 16e heeft hij een seizoenskaart. Vanaf die tijd werd hij steeds fanatieker en gaat hij elke week.

Eén van de heftigste dingen die hij heeft meegemaakt was een charge van de ME bij RKC uit in 2003 (NEC kon nog Europees voetbal halen). De groep werd bijeengedreven met behulp van paarden, tegen het uitvak aan, en een ME-er verloor de controle over zijn paard. Dat was een angstig moment. Een confrontatie met een andere groep supporters die nog in zijn geheugen gegrift staat was een wedstrijd in Boekarest, waarbij door de concurrent stalen pijpen, messen en fietskettingen werden gebruikt.

Justin, 17 jaar. Betrokken geweest bij de 'Bloods' in Amsterdam. Scholier.

Justin zit in zijn laatste jaar van een mediaopleiding en loopt daarvoor ook stage.

Justin was rond 2007 betrokken bij een groep die zorgde voor overlast in de buurt en op de school, onder andere door intimidatie en het gebruik van geweld. De groep identificeerde zich met de 'Bloods', een bende uit de Verenigde Staten. Door de jongeren op het Mediacollege werd specifiek rode kleding en/of werden rode accessoires gedragen, de kleur van de 'Bloods'. Na een escalatie in november 2007, een straatgevecht tussen de 'Bloods' en een groepje skaters, werd besloten de groep aan te pakken. Tegenwoordig lijkt de groep niet meer in deze hoedanigheid actief. Justin geeft aan "niet echt iets met de groep te maken te hebben gehad", hoewel hij toegeeft dat hij steeds vaker met de groep optrok, tot de school daar, samen met andere partijen, een stokje voor stak.

Justin woont bij zijn ouders in Amsterdam, samen met zijn zus en kleine broertje.

Aaron, 17 jaar. Bekend met de 'Bloods' in Amsterdam. Scholier.

Aaron had op het moment van interviewen examen gedaan voor 'interactief vormgeven' en wachtte op de uitslag. Hij was klasgenoot van een aantal jongens van de 'Bloods'. Na het straatgevecht dat hierboven beschreven staat, werd hij opgepakt, maar dit was een 'foutje'. Zijn naam was met de naam van een ander verwisseld. Op de vraag waarom hij niet bij de bende wilde antwoordt hij: "Waarom moest ik bij de groep als ik ze al kende?"

Aaron is zes jaar geleden met zijn moeder vanuit Suriname naar Nederland gekomen, omdat zijn moeder dacht dat Aaron hier meer kansen zou hebben. Nu wonen ze in een klein huisje in Amsterdam, in Suriname bewoonden ze een groot huis met drie verdiepingen, aldus Aaron.

1.5 Opzet van de scriptie

Na deze inleiding wordt in hoofdstuk 2, vanuit literatuur het begrip groepsvorming uiteengezet. Daarna gaat dit hoofdstuk in op de relatie tussen deze groepsvorming en de sociale omgeving. In hoofdstuk 3 worden de drie verschillende groepen – jeugdbendes, hooligans en Lonsdale - beschreven. Hoofdstuk 4 presenteert de resultaten van de interviews en observaties. In hoofdstuk 5, de conclusie, zet ik de literatuur tegen de empirie af. Hoofdstuk 6 geeft aanbevelingen voor beleid.

2. Groepsgedrag en delinquentie; een theoretisch kader

“The gang as a form of human association and a social problem, an object of curiosity and commentary is at once ancient and contemporary. Probably no generation has been without its detractors, and each younger generation’s antics in collective form have been especially vulnerable in this respect. What is new, apparently, is the extent to which gang delinquency has become a problem of major proportions in many countries since World War II (Short & Strodtbeck, 1965: 1).”

‘Gangs’ zijn volgens Short en Strodtbeck (1965) van alle tijden. Sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog is er op grote schaal onderzoek gedaan naar delinquentie in groepsgedrag. Sociologen van de Chicago School ontdekten dat jeugdige delinquentie en veel andere sociale problemen samenhangen met armoede in grote steden. Daarnaast waren zij een van de eerste onderzoekers die concludeerden dat de meeste jongeren deze delicten met één of meerdere gelijken pleegden. Deze bevindingen waren samen een belangrijke grondslag voor veel theorieën over delinquentie (Short & Strodtbeck, 1965).

In dit hoofdstuk zal ik een theoretisch kader schetsen van bestaande literatuur op het vlak van groepsdynamiek en de relatie met de omgeving. Ik introduceer eerst de begrippen groepsvorming en jeugdcultuur en zal daarna ingaan op groepsdynamieken en de wisselwerking van jeugdgroepen met de (sociale) omgeving.

2.1 Groepsvorming en dynamische processen

Van Wijk, Bervoets en Boers (2007: 23) definiëren jeugdcultuur als volgt: “De door een bepaalde groep jeugdigen gedeelde normen en waarden, waarbij die groep zich bovendien onderscheidt op grond van gedrags- en kledingcodes, en soms op basis van etnische afkomst en sociaal-economische achtergrond.” Deze definitie van jeugdcultuur is de basis voor de jeugdgroepen die ik onderzoek. Om het begrip groepsvorming te verdiepen en toe te spitsen op het delinquente karakter volgen hier twee definities van jeugdbende. Een internationaal gezelschap van onderzoekers uit de Verenigde Staten, Rusland en een aantal Europese landen heeft een jeugdbende als volgt gedefinieerd (in het Nederlands vertaald): ‘...een duurzame groep jongeren, die op straat rondhangt en voor wie betrokkenheid bij illegale activiteiten onderdeel is van de groepsidentiteit’ (Van Gemert & Fleisher, 2002). Het begrip ‘duurzaam’ in deze definitie verwijst naar de lengte van het bestaan van een groep, namelijk ten minste drie maanden. Dit heeft betrekking op de gehele groep, ondanks een komen en gaan van individuele

groepsleden. Met 'jongeren' wordt bedoeld dat de gemiddelde leeftijd van de groepsleden in de adolescentie moet liggen en maximaal iets boven de twintig jaar mag zijn. 'Rondhangen op straat' refereert aan het punt dat groepsleden veel vrije tijd buitenshuis doorbrengen (in de openbare of semiopenbare ruimte). 'Illegale activiteiten' zijn activiteiten die strafbaar zijn volgens de wet. Dit betekent dus dat een groep niet slechts als hinderlijk of overlastgevend wordt gezien. Met 'identiteit' wordt het zelfbeeld van de groepsleden dat ontleend wordt aan de groep waarvan zij deel uitmaken aangeduid (De Jong, 2007: 17-18).

Deze definitie van jeugdbende is grotendeels toepasbaar op groepen gevormd door groepsvorming als bedoeld in deze scriptie, met als uitzondering dat voor hooligans het fysieke aspect '..., die op straat rondhangt' niet opgaat. Aan deze definitie mis ik daarnaast twee dingen, namelijk ten eerste dat een groep eigen normen en waarden heeft en ten tweede dat de groep door de omgeving als negatief wordt ervaren. De volgende kenmerken die Klein en Maxson (1989) toeschrijven aan een jeugdbende, linken naar de sociale omgeving:

'Community recognition as a group or collectivity, recognition by the group itself as a distinct group of adolescents and young adults, and enough illegal activities to get a consistent negative response from law enforcement and/or neighborhoods residents'.

In deze scriptie gebruik ik deze kenmerken van Klein en Maxson voor een omschrijving van het begrip groepsvorming, vooral omdat hier de wisselwerking met de omgeving benadrukt wordt. Daaraan wil ik echter toevoegen dat de groep waarover Klein en Maxson praten duurzaam moet zijn. Hiermee doel ik op de uitleg van het begrip in Van Gemert en Fleisher; dat de lengte van het bestaan van een groep ten minste drie maanden moet zijn, om op deze manier groepen die bijvoorbeeld eenmalig samen betrokken zijn bij een illegale activiteit uit te sluiten.

Groepsdynamische processen

Van Gemert verstaat onder groepsdynamische processen het volgende: 'Processen die zich binnen de groep of tussen de groep en de buitenwereld afspelen en een bepaalde uitkomst hebben, zonder dat daar noodzakelijkerwijs door individuen bewust op wordt aangestuurd (Van Gemert, 2002: 162).' Deze groepsdynamische processen spelen zich volgens van Gemert af wanneer een groep botst met de omgeving. De wisselwerking met de omgeving komt in paragraaf 2.2 aan de orde.

Om inzicht te krijgen in groepsdynamische processen kijken we naar de differentiële associatietheorie van de criminoloog Sutherland (Chicago School). Volgens Sutherland zijn

invloeden uit de sociale omgeving de basis voor gedrag; vooral invloeden met betrekking tot de morele opvattingen en gedragsverwachtingen binnen een groep. De gedachte is dat als iemand meer wordt onderworpen aan invloeden die deviantie ondersteunen dan aan invloeden die deviantie verwerpen, iemand meer kans heeft crimineel gedrag te vertonen. Gedrag dat door de dominante samenleving als 'slecht' wordt ervaren kan binnen een andere groep als 'goed' worden beschouwd. Een groep creëert zo haar eigen werkelijkheid. Het komt erop neer dat een persoon eerder delinquent wordt als mensen in de directe omgeving ('intimate personal groups') vaker positief tegenover overtreding van de wet staan dan negatief. Als iemand crimineel wordt, komt dat doordat iemand in contact komt met criminele gedragspatronen en wordt geïsoleerd van anticriminele gedragspatronen. Wanneer iemand meer contact heeft met mensen die zich delinquent gedragen zal hij of zij zich vaker en sneller delinquent gedragen, aldus Sutherland (Sutherland, Cressy en Luckenbill, 1992).

Een aanvulling op de differentiële associatietheorie van Sutherland is de sociale leertheorie van Akers (Akers & Jensen, 2003). De kern van deze theorie is dat gedrag wordt aan- of afgeleerd door reacties vanuit de sociale omgeving op handelingen. Wanneer in een groep bijvoorbeeld delinquent gedrag leidt tot complimenten en statusverhoging en conventioneel gedrag tot afwijzing en uitsluiting, zal iemand uit de groep eerder kiezen voor het eerste.

Jongeren die omgaan met leeftijdsgenoten die probleemgedrag vertonen – criminaliteit, drugsgebruik, gewelddadige en seksueel grensoverschrijdende handelingen of voortijdige schoolverlating - lopen zelf veel meer risico dezelfde problemen te vertonen, betogen ook andere onderzoekers (Loeber & Farrington, 1998; Hawkins, Catalano & Miller, 1992). Dit is een van de meest constante risicofactoren die onderzoeken hebben aangetoond. Zelfs jongeren uit evenwichtige gezinnen, die verder niet blootstaan aan risicofactoren, lopen een veel hoger risico op probleemgedrag als zij tijd doorbrengen met vrienden die probleemgedrag vertonen. Ook Gifford-Smith, Dodge, Dishion & McCord (2005) stellen dat vrienden als rolmodel kunnen fungeren. Jongeren willen bij een groep horen en passen daarom hun gedrag aan: "Gangs, cliques, and peer groups vary in their overall rates of deviance, but if one member of a group engages in problem behavior, a high probability exists that other members will do the same (Gifford-Smith et al. 2005: 255)."

Waarom ontstaan de delinquente waarden in een groep überhaupt? Volgens Cohen, een student van Sutherland (1955, in De Jong, 2007) creëren jongeren eigen doelen omdat ze de algemeen geldende doelen van de dominante samenleving niet kunnen behalen. Ze hebben het gevoel anders alleen te kunnen falen. Robert Merton (1961, in Short & Strodtbeck, 1965 en Cloward & Ohlin, 1963) sluit zich daarbij aan. Hij betoogt dat wanneer succes bij een

gemeenschap hoog in het vaandel staat, maar niet iedereen de mogelijkheid heeft dit succes te behalen, er bij deze benadeelde mensen anomie ontstaat; de normen van de gemeenschap worden verworpen. Cloward en Ohlin veronderstellen dat de doelen (zoals succes) niet zozeer anders zijn, maar de manier waarop ze nagestreefd worden wel. Ze beschrijven een subcultuur met eigen normen en waarden die een lid van een groep in staat stelt de wereld op een bepaalde manier te zien en zo 'to understand, discriminate, predict, and interpret the actions of others in relation to himself as a member of the subculture' (Cloward & Ohlin, 1963: 13).

Sykes en Matza (1957, in De Jong, 2007) gaan in op de groepsdynamische processen, iets dat voorheen de zwarte vlek in het onderzoek was, aldus de Jong. Zij beweren dat er vijf 'neutralisatietechnieken' te onderscheiden zijn ter rechtvaardiging van delinquent gedrag: het ontkennen van de eigen verantwoordelijkheid, het ontkennen van schade of nadeel voor anderen, het ontkennen van een slachtoffer, het veroordelen van degenen die het deviante gedrag veroordelen en het zich beroepen op loyaliteitsverplichtingen. Dit draagt bij aan de creatie van de eigen werkelijkheid; het aanleren van een rechtvaardiging van delinquent gedrag. Sykes en Matza spreken hierbij over een *moral holiday*, het (tijdelijk) uitschakelen van de normen en waarden van de dominante samenleving, waarop ze hun gedrag normaal gesproken zouden afstemmen, op het moment dat ze delinquent gedrag vertonen (De Jong, 2007).

Miller (1958), een antropoloog, onderscheidt een aantal hoofdpunten in de subcultuur van delinquente groepen, door hem *focal concerns* genoemd, die de basis van deze subcultuur vormen. Volgens hem zijn deze hoofdpunten het nastreven en behouden van autonomie, het ontwikkelen van een gevoel van mannelijkheid, de solidariteit in eigen kring en het bevredigen van de behoefte aan uitdaging, spanning en vermaak. Om zich bijvoorbeeld staande te houden in een groep moeten jongens zich macho gedragen, en dit gaat niet samen met studeren maar met het zoeken van spanning. De Jong benoemt in zijn boek 'Kapot moeilijk' drie algemeen menselijke behoeften, namelijk erkenning, veiligheid en vertier. De behoefte aan erkenning kan een grondlegger zijn voor het nastreven van autonomie en het ontwikkelen van mannelijkheid. Vertier is een synoniem voor vermaak (De Jong, 2007). Miedema (2002), criminoloog, concludeert op basis van vier verschillende etnografiën van vier verschillende jeugdgroepen - een autochtone, een Surinaamse, een Marokkaanse en een Antilliaanse - het volgende:

Jongens uit achterstandsbuurtten hebben al op jonge leeftijd de vrijheid om actief aan het groepsleven van leeftijdgenoten op straat deel te nemen. Daar zoeken ze sociale contacten en sociale erkenning. Door gebrek aan gestructureerde vrijetijdsalternatieven, institutionele bindingen en gering ouderlijk toezicht kunnen dergelijke, in eerste instantie territoriale groepsformaties zich relatief autonoom ontwikkelen zij het met groepen oudere jongens als voorbeeld. Het groepsgebeuren en het op straat rondhangen krijgen een steeds dominantere plaats in hun leven: het wordt een oefenplaats voor het ontwikkelen van sociale en fysieke handhavingvaardigheden op basis van *focal concerns* (Miedema, 2002).

De *focal concerns* van Miller komen samen met de algemene menselijke behoeften van De Jong bij de vier verschillende groepen terug.

Miedema onderscheidt *push* en *pull* factoren bij het aansluiten bij delinquente groepen. De zuigkracht van de straatgroep, de magie, kan worden gezien als *pull factor*. Een *push factor* kan worden gevonden in de hierboven genoemde moeizame relatie tussen jongens in marginale posities en gedragsdragers en instanties. Hiermee haakt Miedema aan bij Cohen en Merton, die stellen dat de conventionele doelen van de samenleving voor sommige groepen niet haalbaar zijn. Aansluiting bij de groep wordt daardoor steeds belangrijker voor de jongens (Miedema, 2002).

Van Gemert stelt het volgende: 'Het Amerikaanse equivalent van jeugdgroepen op straat zijn gangs, collectieven die meer zijn dan de som der delen' (Van Gemert, 2002: 163). Al lange tijd geleden werd geconstateerd dat criminaliteit vaak een collectieve activiteit is. Shaw en McKay constateerden in 1931 dat ruim 80% van de jongeren die waren gearresteerd hun delicten niet alleen had uitgevoerd. Het ging daarbij meestal om groepen van twee of drie personen (Weerman en Kleemans, 2002). Maar waarom worden delicten eigenlijk samen gepleegd?

Voor een antwoord op die vraag geeft Weerman (2001) drie impliciete verklaringen op basis van bronnenonderzoek. Een eerste verklaring is dat delinquent gedrag ontstaat doordat mensen elkaar in groepen aanzetten tot het overtreden van de wet. Dit noemt Weerman de 'groepsverklaring' of het 'groepsmodel'. Een tweede verklaring is dat individuele kenmerken leiden tot delinquent gedrag en dat deze individuen door sociale selectie bij elkaar komen. Hierdoor is samenplegen dus een optelsom van een aantal individuele delinquenten. Deze verklaring wordt aangeduid als de 'selectieverklaring' of het 'selectiemodel'. De derde

verklaring ligt in het feit dat daders kiezen om samen te werken om hiermee voordeel te behalen. Samenplegen is dus een hulpmiddel en wordt de 'instrumentele verklaring' of het 'instrumentele model' genoemd (Weerman, 2001: 41-42). Weerman (2001) introduceert zelf het begrip 'sociale ruil' waarin de drie verklaringen volgens hem samen komen. Weerman betoogt dat het samenplegen van delicten te zien is als sociale ruil. Allerlei materiële en immateriële zaken worden uitgewisseld, zoals een buit, betaling, sociale goedkeuring of informatie. Weerman gaat er hier vanuit dat mensen een (rationele) keuze maken. Het verschil met de groeps-, selectie- en instrumentele verklaring is het feit dat er vanuit wordt gegaan dat alle beloningen van belang zijn.

2.2 Jeugdgroepen en de sociale omgeving

Jongeren reageren op hun omgeving en vice versa. Jeugdgroepen botsen vooral met de buurt door waarneembare overlast en door criminele activiteiten. Jeugdgroepen in Nederland krijgen aandacht door deze conflicten (Van Gemert, 2002). In veel definities komt de omgang met buitenstaanders (de sociale omgeving) aan de orde, zoals in de eerdergenoemde definitie van Klein en Maxson uit 1989. Hierbij gaat het er onder andere om dat de omgeving de groep als een groep ziet en dat de groep als negatief gezien wordt door deze omgeving. Van Gemert betoogt 'dat problematische jeugdgroepen geen autonome organisaties zijn die een eigen weg kiezen, maar dat zij eerder door botsingen met de buitenwereld worden gestuurd (Van Gemert, 2002: 163).'

Volgens Terpstra (in Miedema, 2002) zijn er vier categorieën te onderscheiden in processen die bij jongeren met een marginale positie tot een negatieve vorm van groepsvorming leiden, namelijk onderlinge prestigefactoren, ervaring met dominante instituties, onderlinge verhoudingen tussen leeftijdsgroepen en reacties van volwassenen in het directe sociale milieu. Status en prestige worden verworven door deel te nemen aan groepsactiviteiten. Daarbij wordt vaak publieke ruimte geclaimd en delinquentie gepleegd: "Agressie en geweld(sbereidheid) geven niet alleen status maar tonen ook loyaliteit aan de groep als collectief (Miedema, 2002: 158)". Vaak is de relatie tussen jongeren in achterstandsituaties en instituties gespannen, aldus Miedema. Door negatieve ervaringen wordt de afstand tot het onderwijs en de arbeidsmarkt vergroot. Wat betreft de verhoudingen tussen leeftijdsgroepen is vooral van belang dat oudere groepen als een 'rolmodel' optreden. De status van oudere jongeren kan een aanzuigende werking hebben, maar kan ook leiden tot vermijdingsgedrag van jongeren die een conventioneel leven ambiëren. Voor deze jongeren is het dus een reden om juist niet bij een deviante groep te gaan. Buurtbewoners en ouders, als volwassenen in het directe sociale milieu, hebben soms niet de invloed op de jongeren die ze

zouden willen hebben. Ingrijpen is lang niet altijd succesvol of kan juist contraproductief werken wanneer jongeren weglopen of hun activiteiten geheimhouden (Miedema, 2002).

Groepen en hun turf

Storey (2001) stelt dat het gedrag van jongeren uit straatbendes in de VS een sterk territoriaal karakter heeft. Controle van groepen over hun 'turf' kan gezien worden als natuurlijke territoriumdrift, maar ook als een gevolg van de marginalisering van jonge mensen in een verarmd stedelijk klimaat. De straat en de omgeving waarin ze zijn opgegroeid zijn het enige waarop ze invloed uit kunnen oefenen; ze claimen hun plek, soms door middel van bijvoorbeeld symbolen: 'Through planting their mark on territory, that territory becomes theirs' (Storey, 2001: 152). Vaak spiegelen ze met hun criminele gedrag het gedrag van oudere bendes in de buurt.

De ideeën over de houding van een *gang* ten opzichte van de omgeving heeft zich in de Amerikaanse literatuur verschillend gemanifesteerd. Een aantal auteurs (Thrasher, 1928; Miller, 1958; Bloch en Niederhoffer, 1958) stelt dat leden van een bende apathisch staan ten opzichte van de buitenwereld, terwijl anderen (bijvoorbeeld Yablonski, 1962) betogen dat ze een parasitaire rol hebben. De apathische of onverschillige houding kan betekenen dat de gemeenschap en de bende elkaar zoveel mogelijk negeren, of dat de bende een integraal deel van de samenleving vormt en een reflectie van de gedesorganiseerde gemeenschap is (Van Gemert, 2002 en Jankowski, 1991). Met de parasitaire rol bedoelt Yablonski dat een bende de gemeenschap onderdrukt en gebruikt (bijvoorbeeld door geld en middelen). Uit angst kan de gemeenschap naar eigen idee niet anders dan dit toestaan.

Jankowski (1991) betoogt in een presentatie van zijn onderzoeksresultaten dat er een *reciproque* relatie bestaat tussen de bende en de omgeving (in 84% van de gevallen in zijn onderzoek): 'They are a formal element in low-income neighborhoods; they operate on an independent and equal basis with all the other organizations active in the low-income community. Within this context, the gang and community strike up a working relationship, which lasts as long as the two mutually aid and respect each other.' Als gemaakte regels overtreden worden wordt het pact beëindigd. Vaak worden de bendes ook getolereerd omdat de leden kinderen van de buurtbewoners zijn. Soms is het volgens Jankowski een kwestie van traditie: het bendelidmaatschap wordt van vader op zoon overgegeven. Daarnaast keurt een groot deel van de ouders in gebieden met een laag inkomen het gedrag van de leden van de bende goed. Zij kunnen zich invoelen in de frustraties en dromen van de jongeren omdat ze deze zelf ook gehad hebben. De laatste reden voor 'bonding' vanuit het perspectief van de buurt is

functioneel, een bende kan bepaalde diensten aanbieden waar de buurt profijt van heeft, zoals bescherming.

De meningen over de resultaten van Jankowski zijn verdeeld. Schuyt (1993) bijvoorbeeld betoogt dat Jankowski veel verschillende theoretische benaderingen weet samen te brengen en met zeer uitvoerig empirisch onderzoek een aantal vooroordelen en misverstanden uit de wereld helpt. Amerikaanse onderzoekers herkennen het beeld dat Jankowski schetst echter niet en staan afwijzend tegenover het idee van een bende die bewust samenwerking zoekt. Ondanks deze kritiek roepen de veronderstellingen van Jankowski nieuwe vragen op. Volgens Schuyt kunnen we in het algemeen stellen dat Nederlandse jeugdgroepen de taak van verdediger van een woongebied meestal niet op zich nemen. De Chicago School stelt dat een *gang* onderdeel is van en voortkomt uit de sociale omgeving. In deze scriptie sluit ik me aan bij de ideeën van de Chicago School.

Vaak gaan de fysieke en de sociale component samen, als het gaat om invloed op eventueel gewelddadig gedrag. Uit onderzoek blijkt dat vooral in buurten met een lage sociaal-economische status, een sterke culturele heterogeniteit, een hoge verhuismobiliteit en een laag niveau van sociale controle gemiddeld meer jongeren criminaliteit plegen (Rovers, 1997). Toy (2008, 37) stelt dat 'Growing up in an area where lack of affordable housing, poor housing conditions and overcrowding prevails and where community interaction is absent, can have a particular impact in terms of involvement in violent behaviour.'

Rovers (1997) onderscheidt twee richtingen in de literatuur over de geografische spreiding van criminaliteit in de stad. De eerste is de sociaalecologische benadering. Hierbij kan een verschil in criminaliteit tussen buurten door sociale omstandigheden verklaard worden. De tweede is de gelegenheidsbenadering of de rationele-keuzebenadering en gaat ervan uit dat de buurt meer of minder gelegenheid biedt voor het plegen van delicten.

Matza (1964), in Schuyt (1993) gaat in op de relatie met instituties en verklaart het deviante gedrag van jongeren aan de hand van zijn neutralisatietechnieken (zie 2.1). Door de confrontatie met het, volgens de jongeren, (inconsistente) rechtssysteem en de mensen die dit systeem vertegenwoordigen ontstaan gevoelens van onrecht: politie en justitie houden zich ook niet aan de regels en zijn minstens zo slecht als zij; dan hoeven zij zich toch ook niet aan de regels te houden? Dit lijkt ook voor Nederlandse jongeren op te gaan, aldus Schuyt: de politie is stevast de tegenstander met wie jongeren de confrontatie aangaan.

De confrontatie

Volgens van Gemert zijn botsingen geen plotselinge escalaties maar vormen ze 'de uitkomst van processen met een herkenbare dynamiek, die door de hoofdrolspelers verschillend worden

ervaren' (Van Gemert, 2002: 166). Hij zet twee verschillende processen uiteen naar aanleiding van onderzoek op zes *hot spots* in Amsterdam, gepresenteerd als ideaaltipe (Van Gemert, 2001).

Het eerste proces wordt 'blokvorming' genoemd en kan in het kort als volgt gezien worden: Er is een groep hangjongeren. De herrie neemt toe, dingen worden vernield. Omstanders nemen dit waar en stappen naar de politie. De politie en het jongerenwerk bemoeien zich ermee maar kunnen geen (blijvende) verandering brengen. De jongeren weten dat er over hen geklaagd is en de relatie tussen de groep en de omgeving verslechtert. De sfeer op straat wordt onprettig, hinder slaat om in overlast. Een gedeelte van de buurtbewoners wil het conflict niet erger maken en trekt zich terug. Andere buurtbewoners ondernemen actie, bijvoorbeeld de winkeliers waarvan de zaak in gevaar is. Dit kan leiden tot een escalatie door slechte communicatie. Door een bepaalde woordkeuze of een aanraking kan een buurtbewoner onbewust een grens overschrijden. Dit kan een code voor de groep zijn: de positie van groepsleden kan veranderen. Jongeren die zich afzijdig hielden worden hierdoor meegesleept. De bewoner of winkelier heeft niet (meer) één individu maar de hele groep tegen zich. 'Dat de groep als een geheel optreedt is in een situatie als deze niet het resultaat van een expliciete afspraak (...) maar de uitkomst van het proces. De jongen lokt uit, de tegenstander overschrijdt de grens en de groep reageert (Van Gemert, 2002: 167).'

Het tweede proces krijgt van Van Gemert de naam 'bedreigingen' en gaat vooral over taalgebruik. 'Gespiegde' taal is onder veel jongeren normaal en vaak nodig om in een groep overeind te blijven. De lading van een woord of zin is voor buurtbewoners compleet anders dan voor deze jongeren. Vooral wat oudere buurtbewoners nemen uitspraken van jongeren vaak letterlijk. In een woordenwisseling wordt ten eerste stemverheffing gebruikt om te imponeren, daarna scheldwoorden en ten slotte dreigementen. Dreigementen als 'ik weet waar je woont' kunnen het veiligheidsgevoel van bewoners sterk beïnvloeden. De jongeren hebben een andere positie, gezichten zijn misschien bekend maar namen of adressen niet. Winkeliers of buurtbewoners zijn kwetsbaarder en durven na zulke dreigementen niet meer over straat of zeggen hun baan op. 'Met een taalgebruik dat voor de groepsleden zelf helemaal niet zo buitensporig is, sorteren ze een ingrijpend effect. (Van Gemert, 2002: 167).'

Concluderend schrijft Van Gemert dat 'als gelet wordt op interacties, blijkt dat de werkelijkheid geweld wordt aangedaan wanneer botsingen met de buurt puur op het conto van groepen wordt geschreven. (...) Zonder inbreng van de buurtbewoners zou de groep zich anders manifesteren en zou ook de afloop van conflicten anders zijn.'

Jeugdcultuur op mondiale schaal

Jeugdgroepen gebruiken vaak symbolen om zich te onderscheiden. Dit kan gaan om bijvoorbeeld een bepaalde naam, bepaalde kleuren, kleding, handgebaren en vocabulair. Deze symbolen vereisen kennis voor een correcte interpretatie. De symboliek is enerzijds bedoeld voor de eigen groep en eventueel voor concurrerende groepen, maar anderzijds kunnen de symbolen risico's met zich mee brengen. Zo kan niet alleen een rivaliserende bende, maar ook de politie de bende onderscheiden. Hierdoor is het voor een bende zaak zorgvuldig om te gaan met deze symbolen.

Sinds jeugdbendes in bijvoorbeeld Nederland de symboliek van Amerikaanse *gangs* hebben overgenomen hebben de symbolen niet meer hun oorspronkelijke betekenis. 'Ze hebben hun exclusiviteit verloren en zijn onderdeel geworden van een mondiale jeugdcultuur', aldus Van Gemert (2002). Dit zou als aspect van een culturele globalisering kunnen worden gezien; de symbolen van Nederlandse jongeren op straat zijn een gevolg van een wisselwerking met de omgeving (hier bijvoorbeeld de VS). De symbolen worden van buiten aangeboden en komen niet vanuit de groep zelf.

2.3 Samenvattend

Op basis van een combinatie van de definitie van een jeugdbende van Van Gemert en Fleisher (2002) en de kenmerken die Klein en Maxson toekennen aan een dergelijke groep, kan een deviante groep, zoals bedoeld in deze scriptie, als volgt worden omschreven: Een duurzame jeugdgroep die door de omgeving en door de groepsleden herkend wordt als een groep en waarbij illegale activiteiten, als onderdeel van de groepsidentiteit, in zo'n mate worden uitgeoefend dat de groep een negatieve respons van de omgeving of wetshandhavers krijgt.

De definitie van groepsdynamische processen van Van Gemert (2002) biedt de basis voor dit onderzoek: 'Processen die zich binnen of tussen de groep en de buitenwereld afspelen en een bepaalde uitkomst hebben, zonder dat daar noodzakelijkerwijs door individuen bewust op wordt aangestuurd'. Volgens Sutherland et al. (1991) zijn invloeden uit de sociale omgeving de basis voor gedrag, vooral op het gebied van morele denkbeelden en gedragsopvattingen. Het idee is dat iemand eerder crimineel wordt door in contact te komen met criminele gedragspatronen. Akers sluit hierbij aan met de differentiële associatietheorie die ervan uitgaat dat reacties uit de sociale omgeving leiden tot een bepaald gedrag. Onder andere Loeber en Farrington (1998) betogen dat jongeren die omgaan met leeftijdsgenoten die probleemgedrag vertonen een erg hoog risico tot het vertonen van probleemgedrag lopen. Daarbij vallen andere risicofactoren in het niet.

Over de vraag waar deviante waarden in beginsel vandaan komen, zegt Merton (1961) dat als de doelen van de dominante samenleving niet behaald kunnen worden, er anomie ontstaat: de anomietheorie. Normen, wetten en doelen van die samenleving worden daarmee niet aanvaard. Cloward en Ohlin (1963) stellen dat niet zozeer de doelen anders zijn, maar de wegen die bewandeld worden om die doelen te behalen wel. Succes is dan bijvoorbeeld wel het doel maar wordt met andere middelen behaald. Sykes en Matza (1957) introduceren het begrip *moral holiday*, waarmee ze bedoelen dat de normen van de samenleving voor korte tijd worden uitgeschakeld. Dit gebeurt vaak op basis van neutralisatietechnieken, waardoor gedrag kan worden gerechtvaardigd.

Miller (1958) onderscheidt *focal concerns*, behoeften die belangrijk zijn bij delinquentie groepen: autonomie, een gevoel van mannelijkheid, solidariteit in eigen kring en het bevredigen van de behoefte aan uitdaging, spanning en vermaak. Terpstra (in Miedema, 2002) benoemt vier processen die tot een negatieve vorm van groepsvorming kunnen leiden: onderlinge prestigefactoren, ervaring met dominante instituties, onderlinge verhoudingen tussen leeftijdsgroepen en reacties van volwassenen in het directe milieu. In hoofdstuk 4 worden de push- en pullfactoren van Miedema (2002) gebruikt om de redenen voor aansluiting bij deviante groepen onder te verdelen.

Er zijn verschillende theorieën over de rol die een deviante jeugdgroep kan hebben in de omgeving waarin ze wonen. Net als de Chicago School denk ik dat jeugdgroepen in Nederland over het algemeen voortkomt uit de sociale omgeving waarin ze leven. Dit sluit aan bij de ideeën van Sutherland et al. (1991): invloeden uit de omgeving zijn de basis voor gedrag. Uit verschillend onderzoek blijkt dat de sociaaleconomische status én de fysieke omstandigheden van een buurt invloed hebben op betrokkenheid bij delinquent gedrag o.a. Rovers, 1997; Toy, 2003). Rovers (1997) betoogt dat de buurt in meerdere of mindere mate gelegenheid biedt voor delinquent gedrag. Dit noemt hij de gelegenheds- of rationele keuzebenadering.

Van Gemert presenteert op basis van onderzoek een ideaaltype van een plotselinge escalatie. Hieruit blijkt dat escalaties vaak ontstaan door verkeerde interpretaties van beide kanten en dat oorzaken van escalaties dus niet op het conto van één van beide partijen kunnen worden geschreven.

In het volgende hoofdstuk (hoofdstuk 3) volgt een beschrijving van de drie verschillende groepen, waarna in hoofdstuk 4 de relatie tussen bovenstaande theorie en de empirische informatie van de drie groepen wordt samengebracht.

3. De groepen in beeld

In dit hoofdstuk volgt een beschrijving van de drie groepen die onderzocht worden in deze scriptie. Er wordt ingegaan op hoe de groep bekend staat, hoe de groepen over het algemeen in elkaar zitten en wat de achtergrondkenmerken van de leden van de groepen zijn. Kortom, een kennismaking met hooligans, Lonsdalers en jeugdbendes.

3.1 Hooligans

De definities 'supportersgeweld' of 'hooliganisme' worden in de regel voor allerlei vormen van deviant gedrag van voetbalsupporters gebruikt. Dit containerbegrip heeft een verdere conceptualisering. Volgens Norbert Elias (1971) is supportersgeweld inherent aan het moderne voetbal, aangezien deze sport sinds de opkomst in Engeland in de negentiende eeuw gewelddadig gedrag van supporters heeft gekend. Er zijn vele vormen van dit geweld. Ten eerste kan er een onderscheid worden gemaakt tussen geweld gebruikt door spelers en geweld gebruikt door toeschouwers. Daarnaast kan er een onderscheid gemaakt worden tussen spontaan en relatief georganiseerd geweld. Spontane vormen van geweld hebben min of meer direct verband met het verloop van een wedstrijd, bijvoorbeeld een verlies of onenigheid over een beslissing van de scheidsrechter. Om georganiseerd geweld gaat het als rivaliserende supporters elkaar bewust opzoeken om elkaar uit te dagen en om een gevecht aan te gaan (Spaaij, 2008). Dit onderscheid tussen georganiseerd en spontaan geweld is niet altijd even duidelijk en de verschillende vormen kunnen door elkaar heen lopen. Voetbalgeweld heeft vele variaties, zoals vernieling en vandalisme, spreekkoren, geweld tegen personen, harddruggebruik en drugshandel (Beke/Politieacademie, 2005).

Spaaij ziet Hooliganisme als volgt:

"Hooliganisme voorziet in avontuur en sensatie, een 'kick'. Hooliganisme kan wordt beschouwd als een vorm van agressieve mannelijkheid, waarbij jonge mannen zichzelf door middel van symbolisch en fysiek geweld trachten te bewijzen ten opzichte van elkaar. Daarnaast speelt, zeker onder leden van de harde kern, een (geromantiseerd) gevoel van interne solidariteit en kameraadschap een belangrijke rol in de beleving en collectieve identiteitsvorming van hooligans (Spaaij, 2008, p. 20)."

Hiermee behandelt Spaaij drie van de vier door Miller in hoofdstuk 2 genoemde *focal concerns*, namelijk het ontwikkelen van een gevoel van mannelijkheid, het bevredigen van de behoefte aan uitdaging, spanning en vermaak en de solidariteit in eigen kring.

Gedurende de tijd heeft er een verschuiving plaatsgevonden. Waar eerst vooral geweld tegen spelers en scheidsrechters vaak voorkwam, zijn het nu vooral confrontaties tussen supporters van verschillende clubs en confrontaties tussen supporters en de politie (Dunning, 1994). Daarnaast lijkt voetbalgeweld de laatste jaren niet meer alleen voor, na of tijdens een wedstrijd voor te komen, maar op elk willekeurig (afgesproken) moment en op elke willekeurige plek (Adang, 2002). Ferwerda en Adang spreken in 2005 hun angst over dit veranderende hooliganisme uit, na een aantal ernstige incidenten: “De aard van deze incidenten lijkt erop te wijzen dat voetbalvandalisme en supportersgeweld zodanig van karakter veranderen dat deze verschijnselen steeds moeilijker beheersbaar worden” (Ferwerda & Adang, 2005: 11). Jonge hooligans hebben soms geen enkel oog voor de voetbal zelf. Zo zegt een politiefunctionaris in Van Leiden, Arts en Ferwerda (2009): “Het lijkt bij de nieuwe aanwas niet meer zozeer om de sport van voetbal te gaan maar om de sport van het rellen.”

Ferwerda en Adang betogen dat, naast het loskomen van geweld van de feitelijke wedstrijd en het onvoorspelbaarder en hardere karakter van het geweld, jongerenproblematiek meer en meer verbonden is aan voetbalgeweld. Volgens hen zijn er tegenwoordig meer mensen die voorheen niet als hooligan bekend waren, betrokken bij voetbalgeweld. Het gaat dan om ‘rellen om te rellen’.

Onder voetbalsupporters is frequent sprake van excessief drank- en drugsgebruik (vooral cocaïne en zogenaamde combi’s en cocktails), waardoor deze mensen niet aanspreekbaar en niet te stoppen zijn. Drank- en drugsgebruik kan gezien worden als een ‘facilitator’ voor geweld (Ferwerda & Adang 2005).

In deze scriptie versta ik onder een hooligan een supporter die in groepsverband actief op zoek gaat naar een confrontatie met rivaliserende groepen of een tegenstander (waaronder bijvoorbeeld andere clubs, groepen jongeren of de politie vallen). Dit kan ‘spontaan’ ontstaan door bijvoorbeeld een nederlaag of een dubieuze scheidsrechterlijke beslissing maar ook van tevoren zijn afgesproken en/of bewust opgezocht.

Hooliganisme internationaal

Hooliganisme komt in Europa voor in bijvoorbeeld Engeland, Nederland, België en Duitsland, maar ook in Italië, Griekenland, Tsjechië en voormalig Joegoslavië. Landen als Portugal, Noorwegen en Ierland hebben, om onduidelijke redenen, nagenoeg niet te kampen met dergelijk geweld. Ook in Latijns-Amerika komt hooliganisme voor, bijvoorbeeld in Peru, Brazilië en Argentinië. Deze geschiedenis gaat terug naar de jaren dertig en veertig (opkomst van radicale supportersgroepen), vóór het ontstaan van het Europese hooliganisme. Ook in Australië kent men hooliganisme, echter veel beperkter in omvang. Het gaat hierbij veelal om een spanning

tussen clubs met een sterke etnische identiteit. In andere landen lijkt het geweld onder supporters of spelers volgens Spaaij “relatief spontaan en ongeorganiseerd van aard. (...) Er bestaan diepgewortelde rivaliteiten tussen bepaalde supportersgroepen en er doen zich soms vechtpartijen tussen voetbalsupporters voor in deze landen, maar er lijken geen subculturen te bestaan die vergelijkbaar zijn met de sociaal georganiseerde, gewelddadige competitie tussen hooligans” (Spaaij, 2008, p. 22).

Hooliganisme verschilt in deze landen sterk in frequentie, intensiteit en verschijning. Buiten Noord-Europa worden radicale supportersgroepen vaak geen ‘hooligans’ genoemd, maar ‘ultras’. ‘Ultras’ hebben als basisfunctie “het op een actieve en expressieve wijze ondersteunen van het elftal (Spaaij, 2008, p. 23)”, dit gaat al dan niet gepaard met geweldgebruik. Ze staan vooral bekend om hun gezang, vaak begeleid door instrumenten. Het woord ‘ultra’ is niet synoniem aan ‘hooligan’, zo zijn niet alle ‘ultras’ hooligan of andersom. Er schijnen tegenwoordig ook ‘ultras’ te bestaan in bijvoorbeeld Duitsland en Nederland.

Groepsstructuur

Landelijk wordt het aantal hooligans door de politie geschat op 1500 tot 2000 (Van der Veen, 2008). 35 op de 50 notoire ordeverstoorders worden in onderhavig onderzoek getypeerd als hooligan. Daarbij moet in gedachten worden gehouden dat sommige andere ordeverstoorders voor rekening van andere politiediensten komen (bijvoorbeeld de AIVD). De hooligans uit het onderzoek komen uit verschillende regio's in het land. Binnen de groep hooligans zijn kleine verschillen aan te wijzen, maar vooral veel gedeelde factoren zoals overeenkomsten in motivatie voor geweld. Daarnaast is de opbouw en samenstelling van verschillende harde kerngroepen vaak hetzelfde. Op grond van straatinformatie - directe ervaringen van politiefunctionarissen met de persoon van de ordeverstoorder - komt het volgende naar voren:

Er blijkt op grond van de interviews geen sprake te zijn van een grote, hechte groep met een vaste rolverdeling en een top-downstructuur. De harde kern van supportersclubs bestaat over het algemeen uit losse segmenten. Bij de grotere clubs als Ajax en Feyenoord met een landelijke supportersdekking en vrijwel gegarandeerd van een eredivisieplaats, zijn dit er vaak meer dan bij de kleinere clubs, zoals NEC en – nog kleiner – FC Den Bosch. Bij een club als Ajax moet gedacht worden aan een harde kern van ongeveer tweeduizend man, waarvan ongeveer een kwart getypeerd kan worden als oude harde kern en de rest als jonge harde kern. De kleinere clubs, zoals FC Den Bosch, kennen een kleinere, regionaal georiënteerde aanhang van ongeveer vijftig à zeventig man.

Vrijwel elke harde kern kent een oude garde en een jonge garde, waarbij de jonge garde over het algemeen het meest actief is, al was het alleen al omdat zij gezien hun jeugdige leeftijd tot meer in staat zijn. 'De oude harde kern heeft zich bewezen en de jonge kern moet zich nog bewijzen, zij doen het knokwerk veelal.' (Van Leiden, Arts, & Ferwerda, 2009, p. 78)

De jonge garde moet zich bewijzen om hogerop te komen. Aanzien of status kan bijvoorbeeld verkregen worden door een stadionverbod, waardoor deze straf een averechts effect heeft. Het vermoeden bestaat dat de oude garde optreedt als opdrachtgever voor rellen en dat de jonge garde toestemming moet vragen voor het gebruik van geweld. Leaders van de jonge garde vormen vaak een tussengroep. Zij hebben de tussenpositie omdat ze een voorbeeldfunctie vervullen voor de jonge harde kern en zich moeten bewijzen aan de oude harde kern (Van Leiden, Arts, & Ferwerda, 2009).

Mensen in de verschillende groepen zijn in de regel onderling vervangbaar. Dit betekent dat het eruit pikken van de leiders slechts op korte termijn werkt; ze worden snel vervangen en de groepen gaan vervolgens net zo hard verder met delinquent gedrag. Het verloop in vooral de jonge garde is groot. Reden hiervoor is onder andere de minder stabiele leefstijl dan de oude garde met een baan, een relatie en/of kinderen. Dit betekent dat er voor jongens in de jonge garde minder op het spel staat als iemand gepakt wordt. Hierdoor gaat iemand enerzijds sneller over tot geweld en stopt anderzijds eerder als er een 'kantelmoment' plaatsvindt; een vaste baan, relatie of gezin gaat een rol spelen. Dit kantelmoment kan ook betekenen dat iemand met genoeg status de rol van onzichtbaar leiderschap in gaat nemen (Van Leiden e.a., 2009).

Achtergrondkenmerken

De achtergrond van hooligans is divers. Hooligans zijn niet per definitie gemarginaliseerde jongeren maar komen uit alle sociale milieus, waarbij de lagere sociale klasse wel oververtegenwoordigd is. Volgens Kohlen (2000) en Ferwerda et al. (1999) geldt echter dat over het algemeen veel leiders binnen de harde kern uit de sociale middenklasse afkomstig zijn. Volgens Van Leiden, Arts en Ferwerda (2009) heeft een groot deel van de ordeverstoorers doordeweeks een baan waarvoor ze hard werken en gaan ze in het weekend 'los'. Spaaij beschreef hierboven de gemeenschappelijke drijfveren van hooligans, hij spreekt van een 'collectieve hooligan identiteit' (Spaaij, 2008).

3.2 Lonsdalers

In de media komt het Lonsdalevraagstuk vanaf 2001-2002 naar voren, waarbij er een concentratie in berichtgeving is in 2004-2005, na de moord op Theo van Gogh. Media schetsen vaak een beeld van Lonsdalers en extreemrechtse jongeren als homogene groep. De Lonsdaler wordt gezien als jongere met kaal hoofd, bomberjack en kisten. De waarheid ligt echter iets genuanceerder. Lonsdalers benoemen zelf de hardcoremuziek als gemeenschappelijke deler (Van Wijk & Bervoets, 2007). Volgens Van Wijk en Bervoets is niet iedere hardcorejongere een Lonsdaler en vice versa. Er zijn hardcorejongeren die openstaan voor rechts-extreme opvattingen, maar er zijn ook hardcorejongeren die zichzelf als links betitelen.

Door onderzoekers van de Monitor racisme en extreem rechts worden van januari 2001 tot augustus 2005 125 gabbergroepen, variërend van 5 tot 50 leden, geteld 'die op een of andere manier betrokken waren bij rechts-extremistische activiteiten of incidenten' (Van Donselaar, 2005). In dezelfde periode zijn 206 incidenten, begaan door deze groepen, geteld, waarvan 143 gewelddadig. Niet-gewelddadige incidenten zijn bijvoorbeeld bekladding, folderacties, demonstraties, beledigingen en ordeverstoringen. Onder gewelddadige incidenten vallen bedreiging, confrontaties, vernieling, brandstichting, mishandeling en bommeldingen. Het gaat in totaal over tussen de 600 en 6000 personen. Deze grote marge komt doordat de grootte van de groepen niet goed in beeld is en/of lastig vast te stellen is (Cadat & Engbersen, 2006).

Lonsdale is een Engels kledingmerk dat geliefd is bij gabbers waarvan ook jongeren extreemrechtse, extremistische ideeën hebben. De jongeren dragen het kledingmerk opzichtig (naast Lonsdale wordt ook Pitbull en Hooligan gedragen), waardoor het merk het kenmerk is van de groep jongeren. "Extreemrechtse, racistische gabbers zijn vervolgens kennelijk zo beeldbepalend geworden dat een omkering heeft plaatsgevonden: met 'Lonsdalejongeren' werden gaandeweg niet zozeer jongeren aangeduid die Lonsdale dragen, maar de extreemrechtse, racistische jongeren onder hen (Van Donselaar 2005)." Lonsdale werd onder

meer populair door de letter NSDA in Lonsdale, dat volgens de dragers verwijst naar de NSDAP van Adolf Hitler. Het woord Lonsdale wordt als afkorting wel verbasterd naar 'Laat Ons Nederlanders Samen De Allochtonen Langzaam Elimineren'. Bij Lonsdale gaat het ook niet om een nieuwe jeugdcultuur, maar om een nieuwe vorm van de gabbercultuur van de jaren negentig. Omdat het merk Lonsdale populair was onder deze nieuwe groep gabbers, kregen deze jongeren de stempel 'Lonsdalejongeren'. Het merk Lonsdale is een campagne gestart om het negatieve stigma van zich af te schudden. Hieronder een voorbeeld van een actie:

De term Lonsdale is momenteel 'uit'. Dit komt onder andere omdat 'kledingmerken bij jeugdculturen nu eenmaal een beperkte houdbaarheidsdatum hebben', aldus Van Wijk, Bervoets en Boers (2007). Tegenwoordig wordt Lonsdale als benaming nog maar zelden gebruikt. Het lijkt of de Lonsdalers in Nederland nagenoeg verdwenen zijn (AD, 2/11/2010). Tegelijkertijd steekt polarisatie op het verstedelijkte platteland de kop op, bijvoorbeeld in de gemeente Kaag en Braassem:

Waar het gaat om polarisatie - het versterken van tegenstellingen tussen groepen - vormt volgens Meander 'bijna de gehele gemeenschap in de kernen Roelofarendsveen, Leimuiden en Hoogmade' een risicogroep. De vatbaarheid voor rechtsextreme ideeën is te vinden bij een deel van de jongeren in de dorpen. Die vatbaarheid wordt vergroot door zaken als het excessieve alcoholgebruik in de gemeente en het relatief veel voorkomen van gezinsproblemen en huiselijk geweld. Ook de terughoudendheid om hulp te zoeken bij problemen draagt daaraan bij. (...) De voedingsbodem voor rechts-extremisme is volgens de onderzoekers terug te voeren op het gesloten karakter van de dorpsgemeenschappen en het feit dat Kaag en Braassem nog grotendeels een witte gemeente is: de kennis over allochtonen is vrijwel geheel ontleend aan negatieve berichten in pers en publieke opinie.

(Leidsch Dagblad, 22 /01/2010)

De termen 'Lonsdalers', 'hardcorejongeren', 'extreemrechtse jongeren', 'rechtse gabbers' en verwante begrippen lopen in media en literatuur door elkaar. Dit is logisch, omdat er verscheidene verschijningsvormen zijn (Van Wijk, Bervoets en Boers, 2007). In deze scriptie gebruik ik de woorden Lonsdaler, hardcorejongere en rechts-extremistische of rechts-radical jongere ook door elkaar, voor de huidige generatie gabbers die rechts georiënteerd is, afhankelijk van welke term in welke situatie het beste past.

Van skinheads via gabbers naar Lonsdalers

De skinheadcultuur is ontstaan in Engeland en van origine Jamaicaans, dus allochtoon. Jamaicaanse jongeren, de zogenoemde *rudeboys*, scheren in de jaren vijftig hun hoofd kaal en luisteren naar ska-muziek. Autochtone jongeren nemen de jeugdstijl over maar splitsen zich af naarmate de Jamaicaanse groep zich meer op hun Afrikaanse roots gaan richten. Met de kale hoofden, Doctor Martins schoenen, houthakkersbloezen en zwarte jassen uiten ze hun trots over de Britse arbeidersklasse (Van Wijk, Bervoets & Boers, 2007). De kale hoofden zijn naast een stijlicoon ook praktisch: bij vechtpartijen kan nu niet aan de haren getrokken worden. Deze groep gedraagt zich gewelddadig tegen alles dat niet tot deze klasse behoort: zowel intellectuelen, homoseksuelen, punkers, hippies als allochtonen moeten het ontgelden. Volgens Van Wijk, Bervoets en Boers 'flirten' deze skinheads met neonazistische en racistische organisaties.

Eind jaren zeventig duiken de eerste skinheads in Nederland op. Ook zij zijn deels extreemrechts en hebben banden met organisaties als de NVU (Nederlandse Volks Unie) en later de CP'86. Een aantal skinheads is echter ook links georiënteerd. In de jaren negentig doet de gabbercultuur haar intrede. Hardcore is een substijl van deze housecultuur. Deze jongeren luisteren naar housemuziek en hebben met de skinheads gemeen dat ze kaalgeschoren zijn. Dit kale hoofd heeft hier als praktische reden dat het tijdens het dansen handiger is als er getranspireerd wordt. Later gaan gabbers rood-wit-blauwe vlaggetjes op hun kleding dragen.

Het woord 'gabber' is ontstaan uit een vete tussen Rotterdam en Amsterdam in de beginjaren in deze scene. Toen een Amsterdamse dj de Rotterdamse hardcorejongeren minachtend 'gabbers' noemde is deze naam door de Rotterdammers als geuzennaam overgenomen. Mettertijd komt de gabbercultuur ook in Amsterdam op. Omdat de gabbercultuur typisch Nederlands is, in tegenstelling tot de skinheadcultuur, zet deze subcultuur steviger voet aan grond. De gabbers zijn, net als de skinheads, vaak rechts georiënteerd. "Lonsdalejongeren zijn een voortvloeisel van de gabbercultuur uit de jaren negentig," stellen Van Wijk e.a. (2007:27). Bijzonder is dat een deel van deze jongeren overlast en criminaliteit veroorzaken, al dan niet met een rechts-extremistisch karakter. Net als Van Wijk, Bervoets en Boers vraag ik mij

af of het hierbij gaat om het uitdagen van de omgeving zonder diepere politieke betekenis door een groep jongeren, of om een rechts-extremistische jeugdcultuur die zich uit door een racistische denkwijze en/of geweld.

Achtergrondkenmerken

Uit het onderzoek van Van Wijk en Bervoets (2007) in drie gemeenten komt naar voren dat ouders van hardcorejongeren niet per definitie een lagere sociaaleconomische status hebben. Gebroken gezinnen komen in de regel niet voor. De jongeren hebben een groot arbeidsethos. De thuissituatie lijkt dus over het algemeen niet voor problemen te zorgen. Lonsdalegroepen zijn vooral gesignaleerd op het verstedelijkte platteland. Hierover meer in hoofdstuk 4.

Alcohol en drugs worden onder hardcorejongeren vaak en veel genuttigd. Voor wat betreft drugs gaat het hier om soft- en harddrugs. Soms kan gesproken worden van een verslaving. Uit het onderzoek van Van Wijk en Bervoets blijkt het criminaliteitspatroon van hardcorejongeren amper af te wijken van dat van andere jongeren. Ze begaan echter wel meer geweldsdelicten; gevechten waarbij gewonden vallen, al dan niet in een groep.

Of hardcorejongeren extreemrechts zijn is niet één-twee-drie te bepalen. In de regel is te zeggen dat een groot deel van de hardcorejongeren uit het onderzoek negatief tegenover buitenlanders staat en bereid is geweld te gebruiken tegen wie dan ook. Zij zullen zich echter niet snel zelf als racistisch bestempelen, omdat zij enerzijds vinden “dat heel Nederland er net zo over denkt” (Van Wijk & Bervoets, 2007) en zich anderzijds aanpassen aan hun omgeving om afwijzende reacties van deze omgeving tegen te gaan. In de uitgaansscène zijn de hardcorejongeren te vinden die het meest rechts-extreem zijn en het meest bereid tot geweld.

“Zij maken deel uit van een subcultuur waarin drank, geweld en ander ‘acting out’-gedrag centraal staan (Van Wijk & Bervoets, 2007).” Volgens Van Wijk en Bervoets is dit misschien eerder een uiting van antisociaal gedrag dan dat het een politieke drijfveer betreft. Jongerengroepen gaan volgens hen altijd vaak de confrontatie aan met elkaar, ongeacht etniciteit of politieke ideeën. Uit hun onderzoek in drie gemeenten blijkt dat de onderzochte hardcorejongeren naar verhouding meer geweldsmisdrijven plegen dan andere jongeren.

Rechts-extremistische verbanden

Na de Tweede Wereldoorlog ontstonden er in Europa verschillende samenwerkingsverbanden van georganiseerd extreemrechts. Daarbij werd muziek vaak gebruikt als uiting van racistische denkbeelden. Een voorbeeld daarvan is ‘Blood and Honour’, waaraan een aantal rockbands zich aansloten, zoals Skrewdriver en No Remorse (Van Wijk, Bervoets & Boers, 2007).

De relatie tussen Lonsdalers en georganiseerd extreemrechts is over het algemeen niet goed. Georganiseerde clubs proberen wel leden te rekruteren maar vaak staat ten eerste het georganiseerde karakter de ongeorganiseerde Lonsdalers niet aan en ten tweede vinden extreemrechtse organisaties drugs absoluut ‘not done’, terwijl in de hardcorescene drugs een niet weg te denken middel is. Er zijn natuurlijk uitzonderingen op de regel, waarbij Lonsdalers wel degelijk actief zijn binnen een extreemrechtse organisatie.

3.3 Jeugdbendes naar Amerikaans voorbeeld

In Nederland wordt het bestaan van jeugdbendes niet altijd erkend. Volgens de media bestaan ze wel: zo kwam de NOS in 2005 met het nieuws dat in Rotterdam criminele jeugdbendes zouden opereren en ‘PREMtime’ kwam in 2007 met een documentaire over de ‘Bloods’ in Nederland, een groep jongeren die vaak herkenbaar is aan rode accessoires als bandana’s en zich noemt naar de ‘Bloods’, een jeugdbende uit Los Angeles. Recentelijk (januari 2010) meldde RTL nieuws dat er 1760 jeugdgroepen in Nederland actief zouden zijn die in meer of mindere mate overlast en criminaliteit zouden veroorzaken. Bij 92 van deze groepen zou het gaan om criminele jeugdbendes⁴. Nederlandse jongeren die betrokken zijn bij problematische groepen zijn over het algemeen tussen de 12 en 24 jaar oud, met een gemiddelde leeftijd van 14 jaar. Er zitten meer jongens dan meisjes in een problematische groep; de verhouding is 60 versus 40 procent. Het merendeel van de overlastgevende en criminele groepsleden is autochtoon: 61 procent (Weerman, 2005).

⁴[http://www.rtl.nl/\(/actueel/rtlnieuws/binnenland/\)/components/actueel/rtlnieuws/2010/01_januari/06/binnenland/92_criminele_jeugdbendes_in_Nederland.xml](http://www.rtl.nl/(/actueel/rtlnieuws/binnenland/)/components/actueel/rtlnieuws/2010/01_januari/06/binnenland/92_criminele_jeugdbendes_in_Nederland.xml)

Onder jeugdbendes naar Amerikaans voorbeeld versta ik hier groepen jongeren die zich spiegelen aan Amerikaanse *gangs* en daarnaast vallen onder de definitie beschreven in hoofdstuk 2. Vaak geschiedt dit spiegelen door middel van het overnemen van symbolen en uiterlijke kenmerken en van bepaalde rituelen en gewoonten. Voorbeelden van deze groepen zijn de Bloods en de Crips. De Nederlandse jeugdgroepen de Bloods en de Crips zijn ontstaan naar model van twee rivaliserende jeugdbendes, die in Los Angeles al sinds 1972 in een strijd verwickeld zijn. De Bloods zijn ooit opgericht door politieke organisaties voor de bescherming van zwarte buurten, maar predikken tegenwoordig meer een beweging te zijn voor de empowerment van allochtone jongeren, of een alternatieve familie voor jongeren zonder sociaal vangnet. Ze bestaan voornamelijk uit Afro-Amerikanen en zijn herkenbaar aan de rode kleur van hun kleding en de bandana's die ze dragen. De Bloods in LA hebben een bendesymbool; ze spellen het woord 'blood' met hun handen. Ze schuwen geen geweld richting andere (rivaliserende) bendes. De grootste rivaal is de Crips. Crip staat voor Community Revolution In Progress. Crips zijn herkenbaar aan de blauwe bandana's die de leden dragen. Hun symbool is de letter C die de leden, net als de Bloods, spellen met hun handen. Ze bestaan voornamelijk uit Afro-Amerikanen. Hoewel de Bloods de grootste vijand is van de Crips zijn het tevens oud-leden. De Bloods is een afscheiding van de Crips, ontstaan na een ruzie van Cripbendeleden onderling (Van Stapele, 2003).

Volgens Van Gemert (2007) komt het fenomeen, van het modelleren naar *gangs* uit Amerika door jongeren, in Nederland in de jaren 90 op. Van Gemert wijt de verspreiding van deze subcultuur aan de invloed van hip hop via de media. Daarnaast zijn er aanwijzingen dat films uit die tijd over de bendecultuur in Amerika (zoals *Colors*) impact hebben gehad op jongeren die zich in de sfeer van de film en de achtergronden van de spelers konden herkennen. De impact van de Amerikaanse gangcultuur komt in Nederland op verschillende manier tot uiting (bewust of onbewust). Zo wordt de taal erop aangepast, kledingstijlen en symbolen (Van Stapele, 2003).

Achtergrondkenmerken

Jongeren in jeugdbendes worden vaak gezien als ‘gemarginaliseerd’, onder andere door hun lagere sociaal economische status. Zo geeft bijvoorbeeld Miller (1958) in de titel van zijn artikel deze aanname al weg: ‘Lower Class Culture as a Generating Milieu of Gang Delinquency’. Of dit ook daadwerkelijk het geval is, is niet duidelijk. Migratie lijkt een belangrijke rol te spelen op het aansluiten bij jeugdbendes. Als blijkt dat de ‘American dream’, verwachtingen van het gastland, niet uitkomt bij aankomst kan dit zorgen voor veel frustraties en bijdragen aan de opkomst van bendes. Uit veel studies blijkt dat tweede generatie immigranten vaker betrokken zijn bij criminaliteit dan eerste of derde generatie migranten (Van Gemert, Peterson en Lien, 2008).

3.4 Samenvattend

De drie groepen

Voetbalgeweld of hooliganisme komt voor in verschillende vormen zoals vandalisme, spreekkoren en geweld tegen personen. Er kan een onderscheid worden gemaakt tussen spontaan en georganiseerd geweld. De definitie die in dit onderzoek wordt gehanteerd is als volgt: een hooligan is een supporter die in groepsverband actief op zoek gaat naar een confrontatie met een rivaliserende groep of tegenstander. Volgens Spaaij (2008) dient hooliganisme verschillende doelen, zoals het ervaren van avontuur (een kick), het uiten van een vorm van agressieve mannelijkheid waarbij jongeren zich ten opzichte van elkaar proberen te bewijzen en een gevoel van solidariteit.

Het fenomeen Lonsdale bereikte in 2004-2005 een piek in de media, na de moord op Theo van Gogh. De termen hardcore-jongeren, Lonsdalers of rechtsextremistische jongeren lopen door elkaar heen, maar zijn niet hetzelfde. Zo zijn er hardcorejongeren die openstaan voor rechts-extremistische opvattingen, maar er zijn ook hardcorejongeren die zichzelf eerder als ‘links’ betitelen. Over het algemeen is te zeggen dat de hardcorejongeren vaak negatief staan tegenover buitenlanders. In een onderzoek van Van Wijk en Bervoets (2007) benoemen jongeren zelf de hardcoremuziek als gemeenschappelijke deler. Lonsdalers worden wel eens geronseld voor georganiseerde extreemrechtse organisaties. Dat lukt echter niet vaak, vooral omdat regels ten opzichte van alcohol en drugs zeer streng zijn, terwijl deze middelen in de hardcorescene niet weg te denken zijn.

In Nederland is over het bestaan van jeugdbendes enige discussie: bestaan ze wel of niet? In dit onderzoek wordt met jeugdbendes naar Amerikaans voorbeeld jongeren die zich spiegelen aan Amerikaanse *gangs* bedoeld. De Bloods en de Crips zijn voorbeelden van deze jeugdgroepen.

De tijdsgeest

Hooliganisme verandert door de tijd. Een belangrijke verandering is dat geweld tegenwoordig niet meer tijdens of rondom een wedstrijd plaats hoeft te vinden, het kan op elk willekeurig tijdstip. Daaraan gerelateerd komt het niet meer alleen in of rondom het stadion voor, maar ook op andere plekken. In 2008 wordt het aantal hooligans door de politie geschat op 1500 tot 2000. Van Leiden et al. (2009) betogen op basis van onderzoek dat er geen sprake is van een hele hechte groep met vaste rollen en een hiërarchische structuur. Een groep bestaat volgens de onderzoekers in de regel uit losse segmenten. Er zijn desalniettemin vermoedens dat de oude garde in veel gevallen de opdrachtgever is en de jonge garde het meest actief. De oude garde heeft een status die de jonge garde kan bereiken door zich te bewijzen.

Bij Lonsdale gaat het niet om een nieuwe jeugdcultuur, maar om een nieuwe vorm van de gabbercultuur van de jaren negentig. Op dit moment is de term Lonsdale 'uit'. Volgens Van Wijk, Boers en Bervoets heeft dat te maken met de beperkte houdbaarheid van kledingmerken bij jeugdculturen. Polarisatie lijkt echter niet minder te worden.

Vanaf de jaren negentig gaan jongeren zich spiegelen aan jeugdbendes in Amerika. Door muziek, internet en de media blijft de invloed van deze subcultuur bestaan.

Achtergrondkenmerken

Hooligans hebben een diverse achtergrond. Veel leiders lijken uit de sociale middenklasse afkomstig te zijn, verder zijn de lagere sociale niveaus oververtegenwoordigd. Het overgrote deel van de hooligans heeft doordeweeks een baan en gaat in het weekend 'los'.

Ouders van hardcorejongeren hebben over het algemeen geen lagere sociaaleconomische status. De thuissituatie lijkt niet voor problemen te zorgen. Lonsdale komt meestal voor op het verstedelijkte platteland. Veel hardcorejongeren gebruiken alcohol en drugs. Het criminaliteitsprobleem lijkt niet veel af te wijken van het landelijk gemiddelde, de hardcorejongeren begaan wel meer geweldsdelicten.

Jongeren in jeugdbendes lijken relatief vaak te maken te hebben met een lagere sociaaleconomische status (dit is niet met cijfers gestaafd). Migratie lijkt een belangrijke factor te zijn tot aansluiting bij een jeugdgroep.

In het volgende hoofdstuk worden de groepen nader onderzocht.

4. Wij tegen de rest

4.1 Crime de passage

De psycholoog Janssen refereert in zijn boek 'Jeugdcultuur' aan de *rite de passage* van antropoloog Van Gennep (1909). Een rite de passage is een overgangsritueel, waarbij een jongere de stap naar volwassenheid maakt. Het driedelige proces dat Van Gennep beschrijft omvat ten eerste de scheiding; het loskomen van de jeugd, ten tweede de marge; een tussenfase en ten derde de aansluiting; de definitieve overgang. Een rite de passage gaat vaak gepaard met een gevoel van pijn, die wordt gedeeld met lotgenoten. Het resultaat is het creëren van een eigen identiteit en een gevoel van solidariteit (Janssen, 1994: 67). Janssen betoogt dat criminaliteit een causaal, curvilineair, verband houdt met leeftijd: de frequentie begint laag, loopt dan snel en sterk op en wordt daarna weer laag. De top van deze curve zit rond de puberteit. Uit onderzoek blijkt dat veel jongeren criminaliteit na een bepaalde tijd voor gezien houden, bijvoorbeeld als ze een relatie krijgen of een vaste baan. Deze fase van criminaliteit in het leven van een jongere kan volgens Janssen als een rite de passage, een overgangsfase, worden gezien. Het is een 'crime de passage'. Het woord passage suggereert een kortstondigheid, iets dat passeert. Sommige mensen blijven echter hangen in de margefase. Zij groeien van een jeugdbende door naar een criminele organisatie, of blijven hooligan naast het hebben van een baan of gezin.

In de antropologie wordt de tweede fase de liminele fase genoemd:

Liminal people occupy ambiguous social positions. They exist apart from ordinary distinctions and expectations, living in a time out of time. They are cut off from normal social contacts. A variety of contrasts may demarcate liminality from regular social life (Kottak, 2002: 492).

Liminaliteit kan gezien worden als een *moral holiday*, een fase waarbij de geldende normen en waarden even overboord worden gezet. En waar Sykes en Matza (1957) praten over een *moral holiday* als gevolg van groepsdruk, wordt ook wel gesproken van de-individuatie: de zelfbewustheid wordt kortstondig verminderd of uitgeschakeld en de eigen identiteit wordt minder belangrijk in een groep (Leiden, Arts & Ferwerda, 2009).

Loeber (1991, 1993, in Nijhof, de Kemp, Engels & Wientjes, 2008) beschrijft drie mogelijke richtingen in de ontwikkeling van criminaliteit bij jongens, namelijk autoriteitsproblemen (ongehoorzaamheid), verborgen probleemgedrag (niet-agressief asociaal gedrag) en openlijk probleemgedrag (gewelddadig asociaal gedrag). De ongehoorzaamheid kan een indicator zijn voor een risico op probleemgedrag. Agressiviteit heeft invloed op de begaan

van serieuze gewelddadige delicten in de toekomst (Loeber, 1993). De leeftijd van het eerste politiecontact is een belangrijke aanwijzing voor de ernst van de overtredingen in de rest van het leven van een jongere. Hoe jonger een kind is, hoe hoger het risico op een serieuze, lange criminele carrière (Nijhof et al., 2008).

Moffitt (1993, in Nijhof et al., 2008) onderscheidt twee typen criminelen, namelijk de 'life-course-persistent offenders' en de 'adolescence-limited criminals'. De eerste groep vertoont vanaf de kindertijd verschillende soorten asociaal gedrag ('antisocial behavior') in verschillende settings. De tweede groep begint in de adolescentie (15 tot 20 jarige leeftijd) en hun gedrag heeft geen logisch verband. De reden voor het gedrag ligt in het door Moffitt genoemde 'maturity gap'. De jongeren hebben een drang naar afhankelijkheid maar hun omgeving staat die onafhankelijkheid niet toe. De groep verandert het gedrag op jongvolwassen leeftijd omdat ze een baan of partner vinden en/of kinderen krijgen, aldus Moffitt. De overtredingen die de twee groepen begaan zijn ook verschillend. Zo begaat de tot adolescentie gelimiteerde groep delicten die passen bij de kloof van Moffitt, zoals vandalisme, drugs- en alcoholmisbruik en diefstal. De overtredingen van de andere groep variëren meer, worden gekenmerkt door meer agressie en zijn meer gericht op slachtoffers (Nijhof et al., 2008).

De factoren die van invloed zijn op de-individuatie, en de gevolgen daarvan voor het ontstaan van een botsing, zullen in dit hoofdstuk aan bod komen. Daaraan wordt de invloed van de fysieke en sociale omgeving gekoppeld. Dit gebeurt door middel van een analyse van kwalitatief materiaal in de vorm van interviews en etnografiën van de verschillende groepen, in combinatie met een theoretische onderbouwing. Ten eerste zullen push- en pullfactoren voor het aansluiten bij een deviante groep aan de orde komen. Ten tweede zal ik de groepsdynamiek binnen de verschillende groepen uiteen zetten en ten derde geef ik aan op welke manier de uiteindelijke botsing tot stand komt.

4.2 Verzet

Waarom sluiten jongeren zich aan bij een groep? Miedema (2002) gaat er vanuit dat jongeren enerzijds als het ware naar een groep toe worden 'geduwd' en dat jongerengroepen anderzijds een aanzuigend effect hebben op jongeren (respectievelijke push- en pullfactoren).

4.2.1 Pushfactoren voor aansluiting bij een groep

Hand in hand, kameraden

In Crips.nl stelt Keylow dat de marginale positie van allochtone jongeren in Nederland gebagatelliseerd wordt. Hij noemt racisme in Nederland 'sneaky': "Je merkt voortdurend dat je

niet gewenst bent en dan ben je blij als er een groep is die je gewoon accepteert” (Van Stapele, 2003:40).

Keylow geeft aan dat hij van jongs af aan de noodzaak voelde zich te verdedigen. Samen sta je immers sterk. Keylow: “Het begon met mijn drie broers, ik had de drang om hen te verdedigen. (...) als een van ons ruzie had met iemand die een kop groter was, dan sprongen we er met z’n allen bovenop. Wanneer je dat een paar keer doet, weet iedereen dat áls ze komen, ze het tegen vier man tegelijk moeten opnemen” (Van Stapele, 2003: 20). Dit was een pullfactor voor jongeren uit de buurt; door zich aan te sluiten konden zij ook profiteren van de bescherming van de groep.

Toy (2008) stelt dat jongeren zich juist in de eerste plaats door het hebben van angst bij een bende aansluiten:

Young people who are victimised by gang violence will often join gangs themselves in order to protect themselves, and fear and victimisation can play a significant role in a young person’s decision to carry a knife or gun. Young victims of violence are three to five times more likely to have offended than other young people (Toy, 2008).

Angst als pushfactor is ook iets dat we aantreffen bij extreemrechtse jongeren. Loman stelt in haar boek ‘Generatie Lonsdale’ dat deze jongeren worden gedreven door “angst en gebrek aan vertrouwen in de (eigen) toekomst.” Uit het onderzoek van Van Wijk, Bervoets en Boers (2007: 26) komt naar voren dat ook gabbers zich als een groep gedragen om sterker te staan. Sommige gabbers geven aan dat zij “meer de behoefte hebben om zich als groep te gedragen naarmate zij zich belaagd voelen door allochtone groepen.” ‘Zowel rechtse als moslimradicalen spreken over een ‘warm bad’, over ‘thuiskomen’, als ze zich aansluiten bij hun groep’ (Gielen, 2008).

Patrick, voorheen gelegenheidshooligan, zegt terugkijkend op zijn hooliganperiode, dat angst of onzekerheid een oorzaak voor agressie kan zijn. Hierdoor kun je volgens hem vermijden waar het echt om gaat. Iets negatief uiten is makkelijker, vertelt hij uit eigen ervaring. Hierbij is het dus niet directe angst die ervoor zorgt dat een jongere de bescherming van een groep opzoekt, maar is angst wel iets dat tot uiting komt in deviant gedrag. Door middel van een aanval wordt op deze manier getracht de angst te onderdrukken door een gevoel van controle over je omgeving.

Ook uit het onderzoek van De Leeuw naar hooligans blijkt duidelijk dat het sociale aspect van de groep een belangrijke rol speelt. Het loyaal zijn aan elkaar, het klaar staan voor elkaar en het vertrouwen onderling is iets waar de groepsleden op bouwen, waarvoor ze door het vuur

gaan (De Leeuw, 2007). Net als Mark, lid van een rechts-radical groep, hebben hooligans het over 'kameraden'. 'Eén voor allen, allen voor één', is het principe dat volgens Justin bij de jeugdbende werd toegepast. Als iemand een probleem had, werd iedereen betrokken. Ook Aaron geeft aan dat de Bloods altijd voor elkaar in de bres sprongen. De groep kon volgens beide jongens dienst doen als de familie die sommige jongens zelf niet hadden.

'F*ck the system'

Uit literatuur komt naar voren dat jongeren in jeugdbendes vaak tweede generatie migranten zijn. In veel klassieke studies wordt al een link gelegd tussen migratie en bendevoorming. Oorzaken voor deviant gedrag kunnen gevonden worden in een gevoel van uitsluiting en het minder hebben dan andere mensen, iets dat vaak in verband staat met een migratiegeschiedenis, aldus Roks (2008: 163). De hoop op aankomst in paradijselijk Nederland wordt al snel de kop in gedrukt.

Aaron, een van de jongens zijdelings betrokken bij de Amsterdamse Bloods, vertelt dat zijn moeder 6 jaar geleden besloot naar Nederland te migreren om Aaron een betere toekomst te geven. Als ik hem vraag naar het doel in zijn leven antwoordt hij "terug naar Suriname. Ik haat dit land, heb er genoeg van." Robby Roks vraagt aan Keylow, zijn onderwerp van onderzoek, hoe hij aankijkt tegen de opmerking 'Het is hier toch geen Amerika?', een vraag die veel mensen Robby stellen als hij hen over zijn onderzoek vertelt:

Het is hier geen Amerika? Weet je wat het is Rob? Eigenlijk is het hier erger als Amerika, puur om het feit dat hier zogenaamd het land is waar de kansen voor het oprapen moeten liggen. Maar een nigga als ik, ik zie ze niet. Ja, ze zijn er wel, als je met de kudde meewandelt: werken, vakantie, werken, vakantie, werken... pensioen...dood! Dat is wat het goede systeem wordt genoemd. Ok, dat kan zo wel zijn maar dan voor mensen die het generatie op generatie al goed hebben, niet voor mensen zoals ik, die nu pas zelf kansen proberen te creëren om het goed te krijgen, om het vervolgens ook generatie op generatie door te kunnen geven. (*Keylow, interview Robby Roks, 13/06/2007*)

Roks vertelt over het transformatieproces dat Keylow doormaakt. Keylow is de oprichter van de Crips in Den Haag en zoekt al jarenlang bewust de publiciteit. Op tweeëntwintigjarige leeftijd, in de jaren negentig, geeft hij een eerste tv-optreden bij NOVA weg. Meerdere optredens en interviews volgen. In een interview met Robby Roks stelt Keylow dat als hij wordt geprikkeld door naïeve mensen die de problemen in Nederland bagatelliseren, hij verandert in de *bad guy*:

“Keylow probeert – zo stelt hij – op deze manier de samenleving een spiegel voor te houden en ‘het monster’ te tonen dat volgens hem een direct product is van dezelfde maatschappij die hem veroordeelt” (Roks, 166).

Aaron geeft aan dat er naar zijn mening in Nederland veel te veel regels zijn en Mark vindt dat er geen AZC bij hem in de buurt mag komen. Voor rechts-radicalen jongeren en voor jongens uit jeugdbendes komt een negatieve affiniteit met Nederland, de bureaucratie of de wereld vaak naar voren.

Geboren en getogen

Hoe belangrijk is een wijk tegenwoordig? Opereren jongeren tegenwoordig niet veel meer ‘bovenwijks’? Volgens Tom de Leeuw, onderzoeker aan de Erasmus Universiteit, zou de wijk weleens weer belangrijker kunnen worden. Hij ziet bij zijn onderzoek in een wijk in Rotterdam dat de wijk voor de jongeren belangrijk is. Mogelijk omdat de wijk een negatief stigma heeft, en dat dat het voor de jongeren juist interessant maakt (interview Tom de Leeuw, 2009).

Ouders en familie van de jongens uit de Haagse Crips zien de slechte leefomstandigheden in de wijk als oorzaak voor het bewandelen van het criminele pad van de jongens: “Zodra ze de straat opgingen, werden ze omringd door criminelen en junkies,” aldus een tante van een Crip (Van Stapele, 2003: 18). Een jongen uit de Crips vertelt over hoe hij in het wereldje is gerold:

Die jongens hebben me in een luier zien lopen, daarom voelt het zo goed dat ik met hen ben. Er is vertrouwen, we weten van elkaar waar we mee bezig zijn. Niets is belangrijker op straat. Ik ben geen blauwe kleren gaan dragen omdat een rapper als Snoop Dogg dat ook doet, maar omdat ik hier in die Crips-shit ben opgegroeid. We hebben de codes overgenomen uit Amerika, maar we leven op onze eigen manier. Ik heb nooit gevraagd of ik erbij mocht horen of iets moeten doen om me te bewijzen. Ik deed de dingen die ik moest doen om aan geld te komen, en op een bepaald moment was er de credit: “Hé nigga, je bent een soldier.”

Naast deze straatcultuur was ook racisme een reden om tot geweld over te gaan. De jongens van de Crips in Den Haag wilden zich onderscheiden, “ervoor zorgen dat mensen niet zomaar over ons heen konden kijken” aldus Keylow. Dit kwam volgens Keylow zelf voort uit een “drang naar erkenning”.

Volgens Toy kunnen psychologische factoren in de ontwikkelfase, zoals weinig persoonlijke aandacht van ouders, een pushfactor zijn voor de aansluiting bij een groep. Dit

gebrek aan ouderlijke liefde kan tot gevolg hebben dat er weinig respect is voor anderen. Hierdoor kan ook hier, net als bij de gewenning aan geweld, de drempel tot het gebruiken van geweld lager worden (Toy, 2008: 41).

Iemands identiteit verandert tijdens zijn/haar leven. Amy-Jane Gielen: “De meeste mensen passen hun gedrag aan aan de rol of de identiteit waarin ze zich op dat moment bevinden. Geradicaliseerde jongeren doen dat niet, die zijn overal radicaal.” Gielen betoogt dat een schokkende gebeurtenis kan leiden tot radicalisering. Mark vertelt in het interview dat hij, toen hij op de basisschool zat, gepest is door leerlingen van de zwarte school naast zijn school.

Daarnaast radicaliseren mensen volgens Gielen sneller door een gebrek aan binding met de samenleving. Ze haalt een voorbeeld aan van een vrouw die niet wil werken omdat ze dan in contact komt met mannen. Volgens haar moet voorkomen worden dat jongeren in een isolement raken (Gielen, 2008).

Rolmodellen

Uit een onderzoek door Bureau Discriminatiezaken van de regiopolitie Zaanstreek Waterland komt naar voren dat extreemrechtse jongeren “hun nationalisme en racisme met de paplepel krijgen ingegoten.” Volgens deze onderzoekers hebben veel families de hoofdstad tientallen jaren geleden verlaten vanwege ‘grootstadsproblemen’: “In hun ogen uiten die problemen zich in de toename van slecht geïntegreerde allochtonen en criminaliteit (Van Wijk, Bervoets en Boers, 2007:31).” Ook journalist Homan concludeert dat veel jongeren de mening van hun ouders overnemen, door middel van ‘keukentafelracisme’.

Ouders hebben lang niet altijd invloed op hun kroost. Aaron, de Surinaamse jongen uit Amsterdam, maakt zijn opleiding af omdat zijn moeder dat van hem vraagt, maar veel jongeren hechten niet veel waarde aan wat ouders willen. Patrick, vroeger naar eigen zeggen ‘gelegenheidshooligan’, geeft aan dat zijn ouders geen invloed hadden: “Mijn moeder heeft, zo bleek veel later, wel eens naar de politie gebeld toen ze hoorde wat wij allemaal van plan waren.” Ook Mark, lid van een nationalistische partij, trekt zich niet heel veel van zijn ouders aan. Zijn ouders zijn helemaal niet rechts georiënteerd en vaak fel tegen zijn ideeën. Maikel, ook rechts, zegt dat hij van zijn moeder altijd alles mocht. Totdat hij in de gevangenis belandde, toen werd hij het huis uit gezet.

Patrick's broer zat al eerder dan Patrick bij de supportersgroep van FC Twente. Door hem kwam Patrick in aanraking met de supporters. Patrick zelf is naar eigen zeggen altijd om die harde kern heen blijven bewegen zonder er ooit echt bij te horen.

4.2.2 Pullfactoren voor aansluiting bij een groep

De kracht van een imago

Janssen haalt Ferdinandusse aan, die een beschrijving geeft van het woord *cool*, volgens hem het woord waarmee James Dean omschreven kon worden;

Argwanend naar de volwassenenen maar *cool* op eigen terrein: 'Cool is van dat looïge, dat beetje norske nonchalante, cool dat is ik begrijp het best maar het kan me geen donder schelen, cool dat is dat je geen watje bent, geen kneusje, cool dat is de zekerheid èn de onzekerheid dat je niet tot de normale, dulle samenleving behoort, cool is dat zeker weten dat je je nooit zult laten inpakken' (Janssen, 1994: 70).

Voor het woord 'cool' komen door de jaren heen verschillende synoniemen, maar de betekenis blijft hetzelfde. Cool, of een synoniem daarvan, is een omschrijving van het imago dat jongens van zowel de Bloods, de Crips, Lonsdalers of hardcorejongeren als hooligans willen ophouden.

Patrick ziet hooligan-zijn echt als een 'imagoding': "Vroeger had ik een 'Twente Hooligan' t-shirt. Dan was je iets, lid van de 'Twente Hooligan Firm'." Patrick kijkt nu heel anders aan tegen die tijd: "Het was een soort van externe identiteit, een machopose. Het ging erom wie het meest onverschrokken de wereld in keek. Onzekerheid werd verborgen." Gijs, een andere fanatieke supporter geeft aan dat sjaals 'not-done' waren in de hooliganwereld. De gewone supporters werden wel 'petten en sjaals' genoemd: "Petten en sjaals, daar heb je niks aan. Die vechten niet als dat nodig is," aldus Gijs. Kleding kan ook een praktische reden hebben. Patrick:

Je moet er bij een wedstrijd altijd rekening mee houden dat het 'loos' kan gaan. Je zorgde er dan ook altijd voor dat je goede schoenen aan had, leren handschoentjes mee. Dat is wel een hooligan-iets, die leren handschoenen. En een uitstraling van 'Ik laat me niet slaan'.

Kleding is ook volgens Gijs belangrijk om twee redenen, namelijk ten eerste om er beter uit te zien dan de concurrent (imago) en ten tweede om onherkenbaar te blijven (praktisch). Daarom zijn capuchons een graag gedragen kledingstuk bij hooligans.

Volgens Van Gageldonk zijn de codes voor hooligans op modevlak tegenwoordig minder duidelijk dan eerder: "Een aantal jaren lang was er nog duidelijk sprake van verschillende modelijnen. Feyenoord-fans droegen sportjacks van Fila, die van Ajax Australian. Feyenoorders

hadden lang haar en van boven stekeltjes en liepen meestal op suède schoenen. Ajax hield het haar overal kort en liep op Nikes.” Hiermee lieten hooligans zien dat ze bij elkaar hoorden (‘samen staan we sterk’), maar daarnaast kan het ook gezien worden als een uiting van de-individuatie: het zelfbewustzijn werd tijdelijk verminderd of verloren door groepsdeelname. Tegenwoordig is de club dus meestal niet meer aan de buitenkant zichtbaar, maar dingen als capuchons en leren handschoentjes blijven een hooligan-ding (Patrick, interview).

Een Lonsdalejongere, Mark, die tegenwoordig geen Lonsdalekleding meer draagt omdat “het kinderachtig is”, zegt over het dragen van Lonsdale in het verleden dat deze niet uit racistisch oogpunt gedragen werden. Hij noemt zichzelf geen neonazi of extreemrechts, maar is wel lid geweest van VNAB, het Verenigd Nederlands Arisch Broederschap. Mark is al iets gematigder in zijn kledingstijl dan eerder. Zo draagt hij geen strak dicht geknoopte bloesjes, dokter Martens (schoenen) en broeken met opgerolde pijpen meer. Daarmee liet hij naar eigen zeggen zien dat hij ergens op tegen was. Dat ‘ergens op’ is volgens Mark “op alles en iedereen”. Hij merkt dat hij door het aanpassen van zijn kledingstijl door anderen serieuzer genomen wordt.

Ook de Haagse Crips waarover Van Stapele schrijft gebruikten kleding om het imago van hun groep uit te dragen. Zo droegen ze al voor ze zichzelf de Crips gingen noemen dezelfde kleding, om eenheid uit te stralen. Ze hadden een tijd dezelfde leren jassen en kleedden ze zich op een gegeven moment in groen en geel, de Haagse kleuren. Na het zien van de film ‘Colors’ uit 1988 gingen ze het blauw van de Crips dragen. Als jongens van de Crips oude bekenden tegenkomen die ondertussen op het rechte pad zijn, zijn ze verbaasd over het feit dat deze jongens nog steeds blauwe kleding dragen. Het antwoord van een Crip: “Ja natuurlijk, dit is geen fucking modeshow” (Van Stapele, 2003: 155). Deze Crip verwijt de oude bekenden dat ze blauw droegen om vrouwen te versieren, maar bij problemen op straat nergens te vinden waren.

Kleding heeft invloed op een imago, maar een reputatie ook. Journalist Saul van Stapele participeerde zeven jaar bij de Crips uit Den Haag en vertelt over het maken van naam:

Voor elke gang, waar ook ter wereld, is het belangrijk naam te maken. Het lidmaatschap van een gang is pas effectief wanneer – voornamelijk – mensen op straat van het bestaan van de gang op de hoogte zijn en ook onder de indruk zijn van zijn reputatie (van Stapele, 2003: 14).

Die reputatie kan volgens hem worden opgebouwd door bijvoorbeeld criminele acties of door muziek (in het bijzonder 'gangsta rap'). Rapper 50cent over zijn imago als 'bad boy': "Het is goed wanneer mensen je zien als slecht persoon. De meeste mensen willen slecht zijn. Ze fantaseren over een leven als gangster." Hieraan heeft hij naar eigen zeggen zijn populariteit te danken (Van Stapele, 2003). In een artikel in NRC Next van 23 juni

2010 naar aanleiding van een verbod op het concert van Snoop Dogg bij Parkpop, omdat er geruchten zouden zijn dat de Haagse Crips zouden gaan rellen, staat iets soortgelijks over het imago van Snoop Dogg, een andere rapper:

Snoop Dogg is alleen in woord en beeld nog de gangster die hij als heel magere tiener was, en ook toen maar een heel klein beetje. Snoop houdt dat imago levend omdat het commercieel aantrekkelijk is. In werkelijkheid is hij al lang een hippie die liefde, eenheid en verantwoordelijk vaderschap predikt (Van Stapele & Van der Bol, 2010).

Een ander voorbeeld was 2Pac, volgens Van Stapele (2003) een gevoelige jongen van de kunstacademie die gedichten schreef over het bendeleven, in de vorm van raps: "Hij merkte al snel dat wanneer hij zichzelf als een gangster gedroeg, dat een stortvloed aan publiciteit en een 'boost' in de verkoopcijfers opleverde. En dus begon hij als een bezetene te bewijzen dat hij toch heus een keiharde gangster was (Van Stapele, 2003: 161)." Op zijn vijftiende werd 2Pac bruto vermoord door een *drive-by* aanslag (hij werd door een voorbijrijdende auto met kogels doorzeefd). Na zijn dood zijn er miljoenen aan zijn albums verdiend.

In verschillende elementen van de Nederlandse bendecultuur komt de invloed van de Amerikaanse gangcultuur naar voren:

- Kleding: *baggy jeans* bijvoorbeeld verwijzen naar het verbod op riemen in gevangenissen, waardoor broeken altijd *baggy* werden gedragen.
- *Slang*: werd in Amerika gebruikt als geheimtaal voor de politie.
- Handgebaren: Amerikaanse gangleden gaven hiermee aan bij een bepaalde 'set' of buurt te horen.

Nederlandse jongeren zijn zich lang niet altijd bewust van de achterliggende betekenissen van deze invloeden (Van Stapele, 2004). Zo ook de Amsterdamse groep jongeren die zich de Bloods noemden. Volgens een van de jongeren, Justin, was de groep, of een aantal leden van de groep, wel op het idee gekomen door documentaires over jeugdbendes in Amerika, maar hebben ze

daar hun eigen versie van gemaakt. De naam zorgde vanzelf al voor een bepaald imago, daar borduurden de jongeren op voort. Justin over het waarom van de naam van de groep:

Op tv waren soms documentaires, waarschijnlijk komt het daar vandaan. De jongens gingen zich ook zo gedragen. Ze deden zich stoerder voor, werden gewelddadiger. Ze veranderden. Gingen niet meer naar school.

Het leven van de Crips was op verschillende manieren aantrekkelijk voor jongeren uit hetzelfde milieu. Ten eerste had hiphop een aantrekkingskracht op met name Surinaamse jongeren, omdat het gezien werd als een 'zelfbewuste zwarte cultuur'. Een tweede aantrekkingskracht was dat er altijd geld verdiend werd met het dansen; het was een 'hossel'. De relatieve deprivatie, een gevoelsmatig gebrek aan geld en erkenning, duwde de jongens richting de bendecultuur.

Geweldkicks

Waarom zoeken mensen naar spanning? Volgens een aantal auteurs (Marsh, Rosser en Harré, 1978, Elias en Dunning, 1986 en Kerr, 1994) wordt de spanning rondom een voetbalwedstrijd door fanatieke supporters ervaren als opwindend en biedt het plezier. De 'geweldskick', of de hang naar avontuur, lijkt kenmerkend voor alle drie de groepen. Zo vertelt De Leeuw over zijn informanten: "Ze (de hooligans) beschrijven het vechten allemaal als een ongeëvenaard orgasme. Ze zeggen de angst voor de confrontatie te voelen en ervaren de kick juist door het trotseren van het gevaar dat ze willens en wetens opzoeken" (De Leeuw, 2007). Ook in de film 'Green Street Hooligans' komt deze constante zoektocht naar een kick naar voren.

"We wilden ons uitleven", vertelt Maikel, oud-lid van rechtsextremistische groeperingen. Volgens hem schopten ze daarom overal tegenaan, letterlijk en figuurlijk. Hij geeft aan gevechten bewust op te zoeken: "knokken was te leuk". De Bloods⁵ werden omschreven als jongens met agressiviteit als gezamenlijke eigenschap: "Het waren de gevaarlijke jongens. De rest van de school moest weten met wie ze te maken had, oppassen om niet bijvoorbeeld in elkaar te worden geramd," vertelt Justin. Justin geeft zelf aan zijdelings betrokken te zijn geweest bij de Bloods. Volgens Gijs, fanatieke supporter, geeft rellen een kick en is die kick verslavend.

Gijs betoogt dat één van de redenen dat jongens hooligan worden, kan zijn dat mensen in hun eigen leven met geweld te maken hebben, of te maken hebben gehad. Hij doelt hierbij op mannen die bijvoorbeeld bij de marechaussee werken, uitsmijter of drugsdealer zijn. Geweld

⁵ Met Bloods bedoel ik in dit verhaal de Bloods in Amsterdam, waarvan ik voor Seinpost de evaluatie van de aanpak heb gedaan.

tijdens vroege jaren van ontwikkeling blijkt een risicofactor voor het gebruik van geweld op latere leeftijd te zijn. Volgens Toy (2008) kan dit een persoonlijke motiverende factor zijn, iets dat de persoon desensibiliseert voor bepaalde empathische gevoelens (Toy, 2008: 40). Hoe normaler geweld is voor iemand, hoe minder hoog de drempel om zelf geweld te gebruiken.

4.3 Botsingen en beïnvloedende factoren

Jager, Popping en van de Sande hebben door middel van een computergestuurd massasimulatieprogramma beïnvloedende factoren bij groepsconflicten onderzocht. Volgens dat experiment is het risico op een rel het grootst, als de eigen groep in verhouding anders in aantal is dan een andere groep. De identiteit van een individu (harde kernlid, meeloper of omstander) heeft geen invloed op het wel of niet sneller beginnen van een rel, maar wel op de betrokkenheid bij de rel (slachtoffer of dader). Volgens Jager et al. (2001) zorgen situationele factoren samen met persoonsfactoren in de aanloop naar een conflict voor het al dan niet ontstaan van een conflict. In een groep mensen worden volgens hen soortgenoten gezocht. Als die gevonden worden, ontstaat groepsvorming binnen die groep. Dit zorgt voor een vergroting van het zelfvertrouwen van de individuele leden van die groep en mogelijk voor meer agressieve gevoelens tegenover een tegenpartij (naar aanleiding van een groter wij-zij gevoel). De groep is op dat moment vatbaarder voor een gevecht; als de ene partij de andere op agressieve wijze benadert is de kans op een botsing groot (Van Leiden, Arts & Ferwerda, 2009).

Adang betoogt dat lang niet iedereen actief deelneemt aan een rel bij een massa-evenement. Volgens hem zijn er bij een voetbalrel door de bank genomen drie à vier hooligans actief betrokken, de rest kijkt toe. Ook Jager, Popping en van de Sande geven aan dat uit onderzoek blijkt dat de meerderheid aanwezig bij een rel toeschouwer is. Volgens Adang is het percentage toeschouwers zelfs 90% (Van Leiden et al., 2009). Hooligan Patrick geeft aan dat je als hooligan ook toeschouwer kunt zijn zonder dat je daar bewust voor kiest:

Ikzelf heb nooit een klap uitgedeeld. Vooral omdat we met zoveel waren dat als het al eens kon er altijd wel iemand anders vooraan stond. Voordat het echt tot rellen kwam was de politie al betrokken en renden we met z'n allen weg voor de politie.

Strakke organisatie of ongeorganiseerde 'bende'?

In een nota over het Lonsdalevraagstuk van de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) komt het ongeorganiseerde en niet-ideologische karakter van de groepen naar voren. Volgens de AIVD komen botsingen tot stand door het 'provocerende uiterlijk' van Lonsdalejongeren (Cadat & Engbersen, 2006).

Bij een groep als Blood and Honour, een internationaal opererend netwerk (opgericht in 1987 in Engeland) van neonazistische skinheads, is er volgens Mark een verschil tussen 'members' en 'supporters'. Als *member* ben je, zoals het woord al aangeeft, echt lid van het netwerk, als supporter sluit je je af en toe aan bij bijvoorbeeld een demonstratie. Gijs geeft aan dat hooligans een soort van grote 'pool' vormen, waarbinnen groepen in verschillende samenstellingen opereren. Volgens Patrick is de organisatiegraad van hooligans niet hoog, omdat je te maken hebt met allerlei verschillende ego's. Ook als een hooligangroep in eerste instantie georganiseerd is, kan het in de drukte een ongeorganiseerde chaos worden, aldus Patrick. Volgens hem was de omgeving van het Twentestadion in de jaren '90 erg onoverzichtelijk voor de politie. "Voor onszelf ook trouwens, soms raakten we als groep versnipperd en dat kon wel angstig zijn; als je opeens met een club van 20, in plaats van 200, tegen 200 hooligans van de andere club stond."

Volgens Tom de Leeuw, onderzoeker, is er sprake van relatief weinig dodelijke gewonden bij hooliganisme, iets dat volgens hem betekent dat het niet gaat om onbegrensd geweld. Hij noemt dit relatief 'veilige' kicks met redelijk strikte regels:

'Ondanks dat voetbalgeweld op de buitenstaander overkomt als een situatie van complete anarchie, blijkt er toch sprake te zijn van een bepaalde structuur die voorkomt dat incidenten echt uit de hand lopen door dodelijke slachtoffers. Dit wil overigens niet zeggen dat voetbalgeweld altijd ongevaarlijk is. Maar een bepaalde mate van reële risico's is juist een onderdeel van de kick (De Leeuw, 2007: 35).'

Er was in de groep Bloods niet een echte leider, volgens de twee geïnterviewde jongens, maar er was wel altijd één iemand die bepaalde wat er zou gebeuren. Vaak was dat de oudste, of

de oprichter. Je kreeg niet echt een hogere status door dingen die je deed, maar wel meer respect, aldus Justin. Meer respect kreeg je door dingen te doen die anderen niet durfden, zoals een vechtpartij op straat, het verkopen van wiet of een straatroof.

Volgens Mark is er binnen de Blood & Honourclub niet echt een hiërarchie. Er zijn wel mensen die belangrijker zijn, “zij bedenken dingen” volgens Mark. Dat zijn mannen die al lang meelopen met de club.

Groep als push

Gijs, fanatieke supporter, wijst me in het interview op ‘safety in numbers’. Dit is de hypothese dat iemand in een grote groep bij een ongeluk of aanval minder kans heeft slachtoffer te zijn dan in een kleinere groep of alleen. Ten eerste omdat iemand midden in een groep natuurlijk minder snel wordt geraakt, ten tweede vallen grote groepen meer op, en ten derde blijkt uit een voorbeeld met fietsers en autorijders, dat autorijders hun gedrag aanpassen bij grotere groepen fietsers. Onderzoekers wijzen hierbij op het feit dat bijvoorbeeld vissen in scholen zwemmen, vogels zwermen en schapen in kuddes leven (o.a. Jacobsen, 2003). Toy haalt in zijn onderzoek andere literatuur aan waaruit blijkt dat individuen in groepen meer risico’s nemen, zich willen confirmeren met de meerderheid van de groep en zich minder verantwoordelijk voelen, dan wanneer ze alleen zijn (Toy, 2008).

Veel jongens hebben in de groep het gevoel zich te moeten bewijzen of confirmeren aan de ideeën in de groep. Dat betekent naar mijn idee dat een groep (nog) niet stabiel is. Als je elkaar lang genoeg kent, hoef je je niet meer te bewijzen voor je vrienden, merkt Patrick op. Enerzijds voelen jongeren zich dus sterker staan door mensen die ze achter zich hebben, maar anderzijds staan die jongens figuurlijk nog niet genoeg ‘achter ze’ om het niet nodig te hebben. Juist het feit dat verhoudingen binnen een groep nog niet duidelijk zijn, kan individuen in de groep aanzetten tot deviant gedrag is. Zo geeft Justin (Bloods) aan dat als een conflict eenmaal begonnen is, opgeven vaak geen optie is. Je wilt in een gevecht volgens hem niet ‘kelderen’ - je terugtrekken - waar je vrienden bij zijn. Voor alle drie de groepen geldt eigenlijk dat de individuen een drang voelen zich te bewijzen tegenover andere leden van de groepen.

De omgeving als katalysator

Welke rol hebben spelers als de ME of de politie bij een botsing? Gijs noemt een voorbeeld waarbij de ME volgens hem de situatie deed escaleren. “Na een uitwedstrijd tegen Sparta zaten we met veel NEC-supporters in de tram. Er waren geen Rotterdamse supporters aanwezig. Er werd gezongen en de tram ging wat heen en weer, je weet wel hoe dat gaat. Wij waren in opperbeste stemming want we hadden met 0-2 gewonnen. Er was dus eigenlijk niets aan de

hand. We waren al bijna op het perron van het station toen één ME'er een jongen probeerde door luid schreeuwend en dreigend met getrokken wapenstok, op hem af te lopen. Die jongen roept wat terug, de ME'er valt aan. Maten van de jongen helpen de jongen, andere ME'ers komen de ME'er helpen en overall om me heen zie ik capuchons opgaan en het gaat loos. Na een paar charges - waarbij de ME op alles sloeg dat bewoog, ook petten en sjaals hadden honden in hun benen hangen - en 'n beetje over en weer rennen, waarbij de bakstenen je om je oren vlogen van twee kanten - dat was een noviteit!! - bereikten we de trein en werden we zonder stops op tussenliggende stations rechtstreeks naar Nijmegen gebracht.”

Gijs noemt de ME ‘adrenalinejunkies’ en wijst op het vrijwillige karakter van een ME dienst. Ook Patrick geeft aan dat de ME en de politie geleid worden door angst of emoties. Daarbij willen ze een vuurtje wel eens opstoken. “Legitiem rellen is ultiem”, zegt hij. Een geïnterviewde ex-ME'er geeft toe dat ME'ers niet terugdeinzen voor geweld. Maar de ME is een zodanig strak gestuurd apparaat dat eenmansacties als hierboven genoemd in principe niet voorkomen. Natuurlijk zijn er uitzonderingen, daarvan laat hij me ook beelden zien. Hetzelfde geldt voor de politie.

Vroeger braken gevechten in principe altijd uit tussen twee verschillende hooliganclubs. Tegenwoordig is door strenge regulering de beschikbaarheid van supporters minder, waardoor de politie vaker de dupe is tijdens rellen. Bij de twee andere groepen lijkt de politie in principe niet de katalysator voor botsingen.

De Jong geeft in zijn boek ‘Kapot moeilijk’ een voorbeeld van een verkeerde interpretatie van politie en media, waardoor een situatie – onnodig - escaleert. Het is een voorbeeld van een botsing door factoren in de fysieke omgeving: In een wijk met weinig binding, een gebrek aan leefbaarheid, ontoereikende voorzieningen, achterstallig onderhoud, geen buurthuis en waarin de politie de buurtbewoners naar eigen zeggen zonder onderscheid als ‘criminelen’ behandelt, voelen bewoners zich tekort gedaan en gediscrimineerd vanwege hun Marokkaanse afkomst. Dit zorgt voor een vijandige houding van de buurt tegenover de politie en tegenover de media, die uitsluitend de slechte kanten van de buurt en de jongens op straat belichten. De media-aandacht geeft aanleiding tot roddels in de buurt en problemen in de huiselijke sfeer. Ontevredenheid brengt de bewoners van de wijk samen. Na een onrechtvaardige aanhouding maken ze zich samen sterk in een gevecht tegen de politie. De afwijzing ten opzichte van de media wordt door buitenstaanders verklaard door de ‘schaamtecultuur’; ouders zouden de problemen willen verbergen en geen verantwoordelijkheid willen nemen (De Jong, 2007).

Ontevredenheid over de situatie in de wijk is hier de basis voor het probleem, samen met een slechte communicatie. De politie is de gezamenlijke vijand en, terug naar Jager (2001), vergroot dit groepsgevoel het zelfvertrouwen van de groep en worden agressieve gevoelens

aangewakkerd. De aanhouding doet de bom barsten en is aanleiding voor een rel tussen buurtbewoners en politie en media. Een lont in het kruitvat.

Vijandbeeld: wij versus zij

Patrick zegt reflecterend op het wij-zij denken in die tijd: “Een vijandbeeld is een gek iets: je krijgt een intense hekel aan mensen die je niet eens kent. Een individu van de tegenstander verandert in een algemene vijand.” Veel clubs hebben één extreme vijand. Voor Ajax is dat Feyenoord, voor NEC Vitesse en voor Twente was dat Groningen. Tegenwoordig is Groningen niet meer echt de vijand, dat was meer de vijand voor de oude garde. Patrick daarover:

Tussen Groningen en Twente is veel geweld geweest, maar niet in mijn tijd. Dat gevoel is er dan niet, het gevoel dat door gevechten tussen Groningen en de oude garde wel ontstond.

Hij geeft aan dat dit wij-zij denken volgens hem een versimpeling van de werkelijkheid is. Zo schrijft Van Gageldonk (1996) bijvoorbeeld over de wereld volgens een Feyenoord hooligan, die zou bestaan uit: Feyenoord, de joden (Ajax) en vrienden van joden.

Een vijand kan snel ontstaan, geeft Maikel (oud-lid extreemrechtse groeperingen) aan. Als andere mensen hen, naar eigen idee, uitdaagden, ging het mis. Iedereen kon het slachtoffer worden. Behalve dan andere rechtse groepen, geeft Maikel toe, die werden ontzien. De twee jongens betrokken bij de Bloods, geven iets soortgelijks aan. Dat ze jou met rust lieten als je hen ook met rust liet. Maar een uitdaging was er snel. Je moest de jongens bijvoorbeeld niet “raar aankijken”, aldus Aaron. Hij snapte wel dat andere leerlingen bang voor de jongens waren.

Uit het artikel van De Leeuw en uit verslagen op de website hardcorehooligans.nl komt naar voren dat er naast de haat tussen groepen of clubs ook een duidelijke waardering is voor de moed van de ander. Een voorbeeld van www.hardcorehooligan.nl, over de nabespreking van een ‘rel’ tussen MVV en Fortuna Sittard: “het meeste ging over het respect hebben voor Maastricht dat ze het toch

bleven volhouden en niets van wijken wilde weten”. Gijs en Patrick bevestigen dit beeld.

Soms kan de ‘vijand’ ook de groep maken. Een gezamenlijke vijand kan een bindende factor zijn en daarnaast kan een ‘vijand’ door de reactie op een groep de publiciteit rondom deze groep groter maken. Zo zijn antifascistische groepen tegenwoordig vaak de grootste vijand voor rechtsextremistische partijen, terwijl ze dat van origine niet zijn. Mark vertelt over een gemiddelde demonstratie, waarbij volgens hem meestal ‘een paar honderd man mee loopt’: “Links zit dan op het dak, gooit stenen, pis, verfbommen, et cetera.” Door de reactie van antifascistische groepen ontstaan conflicten en daardoor zijn ze mede schuldig aan het voortbestaan van deze groepen. Ze bewerkstelligen daarmee het omgekeerde van wat ze willen bewerkstelligen (Bosma, 2010).

Het wereldbeeld speelt bij Lonsdalegroepen een belangrijke rol. Van Wijk, Bervoets en Boers beweren dat racisme en extreemrechts voortkomt uit “etnocentrisme en angst voor de multiculturele samenleving” (Van Wijk, Bervoets en Boers, 2007: 26). Bij skinheads was er volgens hen sprake van concurrentie tussen autochtonen en allochtonen op de arbeidsmarkt, bij gabbers wordt geconcentreerd in het uitgaanscircuit en de publieke ruimte:

“Er zijn vaak vechtpartijen over de ‘heerschappij’ van de publieke ruimte: hangplekken, buurten en uitgaansgelegenheden. Bovendien bezoeken veel allochtone jongeren ook hardcorefeesten. Niet zozeer vanwege de muziek, maar om meisjes te ‘scoren’.

Homan haalt een voorbeeld van xenofobie uit Dokkum aan, waar een asielzoekerscentrum bijna in vlammen was opgegaan:

“Van de betrokken tieners zijn de meesten afkomstig uit dorpjes in de buurt. Ze groeien op in een nog geheel blanke omgeving en komen pas op de middelbare school in aanraking met migrantenkinderen. Sommigen geven aan het ‘eng’ te vinden ineens door ‘vreemden’ omringd te zijn. Ze zijn bang dat die ‘hun’ banen en huizen afpikken’.

De angst voor concurrentie lijkt hier leidend voor het ontwikkelen van een vijand. Mensen zoeken vaak een zondebok om zo om te kunnen gaan met negatieve gevoelens.

Volgens Homan ontpoppen Lonsdalegroepen zich over het algemeen niet op plekken waar veel migranten wonen. Toch blijken er ook Lonsdalegroepen in steden voor te komen, blijkt uit onderzoek van de politie. Zij signaleerden Lonsdalegroepen in bijvoorbeeld Den Haag

en Scheveningen. Over het algemeen manifesteert het Lonsdalefenomeen zich echter vooral in plattelandsgebieden (Van Wijk e.a., 2007). Cadat en Engbersen (2006) betogen dat de botsing tussen extreemrechtse jongeren en allochtonen vooral tot stand komt op “plekken waar nieuwe verstedelijking het platteland intrekt. (...) Vooral op de plaatsen waar stad en platteland elkaar raken”.

Territoriumdrang

“De grootste kick is als de tegenpartij in hun eigen stad moet rennen voor de invallers”, vertelt een hooligan en tegelijk Lonsdaler (Van Wijk e.a., 2007). Beide geïnterviewde fanatieke supporters, Patrick en Gijs, geven aan zich in principe nooit weg te laten jagen van hun eigen grond. “Het verdedigen van je eigen stad is een belangrijke drijfveer voor hooligans,” steekt Patrick meteen van wal, voor ik iets heb kunnen vragen. Dat geeft aan dat territorium inderdaad een aspect is dat hooligans bewust of onbewust bezig houdt. Iets dat opvallend is, omdat verwacht werd dat voor hooligans het territoriale aspect het minst belangrijk zou zijn. Dat blijkt niet het geval.

De liefde voor de stad is meestal afhankelijk van waar iemand geboren is. Zo zegt een Feyenoord hooligan, na een heel pleidooi over de diepe haatgevoelens tegen Ajax: “Als ik in Amsterdam geboren en getogen was, dan zou ik ook voor Ajax zijn. Duizend procent. Ze spelen het mooiste voetbal dat er in Europa gespeeld wordt.”

Bendes in Amerika en Engeland lijken hun gebied soms wel duidelijk af te bakenen, bijvoorbeeld door middel van graffiti. In Nederland lijkt die territoriumdrang toch minder te zijn, alhoewel de Haagse Crips van origine wel territoriaal zijn ingesteld. Ze kleden zich een tijd in de Haagse kleuren geel en groen en het nummer 252 waar ze vaak naar verwijzen in onder andere rapteksten is het huisnummer van hun buurthuis, de plek waar ze deels opgegroeid zijn. Desalniettemin zijn er geen bedreigers van het territorium, waardoor er op dat vlak geen strijd is.

Relatieve deprivatie als reden voor verzet

Eerder werd al duidelijk dat relatieve deprivatie invloed kan hebben op het aansluiten bij (deviante) groepen. Dezelfde redenen kunnen ook als oorzaak voor conflicten worden genoemd. Niet alleen in landen in Amerika, maar ook in Nederland leven jongeren in gebieden met een leefbaarheid die te wensen overlaat: een sociaal zwakkere buurt, gebroken gezinnen en slechte

voorzieningen voor de jeugd, hoge schooluitval en verkeerde rolmodellen. Ontevredenheid over de samenleving, het idee dat je minder geld, liefde of kansen krijgt, het kan allemaal een motivatie zijn om het conflict op te zoeken. Het zorgt voor een negatieve spiraal, want de vorming van (hang)groepen en het ontstaan van conflicten maakt dat mensen zich onveiliger voelen, dat de leefbaarheid in een gebied minder wordt.

Veel groepen lijken zich bedreigd te voelen, en miskend en gediscrimineerd. Een citaat van een rechts-radical jongere: "Als Antilliaanse jongeren een Nederlander neersteken, dan is het een incident. Als wij iets doen, dan zijn we meteen terroristen" (Van Bochove, 2008: 'verschillende rollen'). Een jongere van de Bloods in Amsterdam over hangen in een portiek: "Als anderen daar stonden was het niet erg. Het is anders dat ik in een portiek word gezien als iemand met een pak aan". Daarnaast daagden volgens hem vaak andere groepen hen uit: "gaven wij ze een pak slaag, kregen wij de schuld". De jongeren hadden het idee dat zij altijd als de dader werden gezien, plaatsten zichzelf in een slachtofferrol.

Hooligans kunnen zich ook het slachtoffer voelen, op een andere manier. Patrick kon helemaal kapot zijn van het verlies van zijn club:

Mijn zelfbeeld lag op het veld. Een nederlaag is dan een krenking die jou overkomt. Die gekrenktheid kan weggaan door een ander te krenken. "Dan maar winnen met rellen", dacht ik dan.

Gijs en Patrick geven allebei aan dat gevechten harder en feller lijken te worden als er minder te verliezen valt. Gijs haalt het voorbeeld van landen uit Oost-Europa aan. Tijdens een wedstrijd in Boekarest (2008) werd gevochten met stalen pijpen en fietskettingen. In Krakau (2003) stonden hooligans op het station te wachten met bijlen. Gijs: "Op de vraag "You Hooligans?" werd wijselijk ontkennend antwoord gegeven".

'Glamorisation in the media'

Vroeger hield voormalig hooligan Patrick samen met zijn broer knipselkranten bij met krantenartikelen over geweld van de eigen supportersgroep. Daarin kwam als een soort trofee op een gegeven moment ook de dagvaarding nadat Patrick opgepakt werd. Op een gegeven moment werd volgens Patrick opgeroepen tot een mediastilte om zo het geweld af te laten nemen. Patrick was namelijk niet de enige die 'kickte' op aandacht van de media over de groep.

Jongeren proberen zich soms in de kijker te spelen door gedrag van een groep, bekend uit de media, na te bootsen. In Venray bijvoorbeeld, wilde een groep jongeren zich graag bij een Lonsdalegroep aansluiten en gooide daarom stenen naar een Marokkaanse vrouw. Zij waren

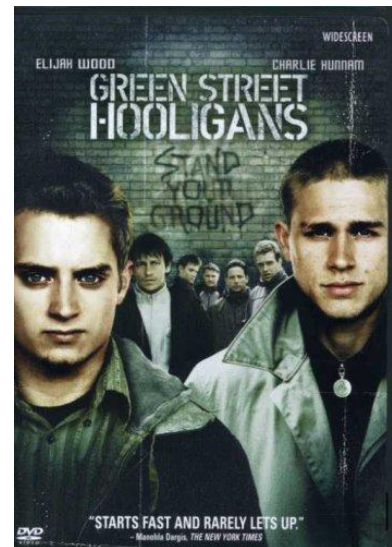
namelijk “in de veronderstelling dat de (...) groep extreemrechtse ideeën heeft en dat het gooien van stenen wordt gewaardeerd” (Van Wijk e.a., 2007). Berichtgeving in de media was in deze situatie richtinggevend. De groep zelf distantieerde zich van dit geweld maar werd er wel publiekelijk op aangekeken.

Aandacht in de media heeft in ieder geval invloed op het imago van een groep. Als er veel negatief nieuws wordt gebracht, kan dit ten eerste tot gevolg hebben dat er meer angst in de samenleving gaat heersen. Ten tweede kan een ‘glamorisation of gangs in the press, media, through websites, computer games and music’ tot gevolg hebben dat jongeren zich meer aangetrokken voelen tot de ‘bad boy’ cultuur, wat een opleving van het aantal bende-achtige groepen op kan leveren (Toy, 2008). Dit zorgt voor meer media-aandacht, wat weer dezelfde gevolgen kan hebben. Zo ontstaat een spiraal.

Onderdrukking van geweld ontploffende trechter?

Muchow (1956) stelt dat jongeren gekooid worden op het moment dat ze juist hun vleugels uit moeten slaan. Om hierin een uitweg te vinden wordt gegrepen naar baldadigheid en primitief gedrag. Toenemende civilisatie leidt tot een onderdrukking van agressie en geweld; dit vraagt om meer zelfbeheersing (Elias, 1967). Toch komt geweld nog steeds tot uitdrukking. Naast verontwaardiging over geweld is er een opkomende consumptie van geweldsexcessen door middel van bijvoorbeeld films en pretparken, aldus Oosterling (2000). Ook de Leeuw (2007) betoogt dat geweld een consumptieartikel is geworden: door middel van films en boeken is voetbalgeweld ook voor een breder publiek toegankelijk. En dit publiek ‘smult’ van dit soort producten. Mestovic vraagt zich af of de samenleving niet hypocriet is; of we ons echt beter gedragen of alleen maar doen alsof. “Onze innerlijke impulsen blijken niet gemakkelijk getemd te worden door een zogenaamd beschavingsoffensief”, betoogt De Leeuw (2009). Geweld is van alle tijden. Tegenwoordig wordt getracht dit met totale controle van bovenaf uit te bannen, maar is dat wel mogelijk?

Mensen hebben in verschillende gradaties een behoefte aan spanning, die bevredigd moet worden. Of deze behoefte aan spanning een gevaar is hangt af van de aanwezigheid van andere negatieve karaktertrekken, aldus de Leeuw. Daarnaast kan een gemoedstoestand invloed hebben op de spanningsbehoefte. De Leeuw heeft onderzoek gedaan naar hooligans en vindt dat een harde aanpak niet altijd werkt: “De overspannen aanpak van voetbalgeweld laat zien dat een harde aanpak averechts kan werken.” Patrick is het daar niet mee eens. Volgens hem is het

voetbalgeweld door de jaren heen wel degelijk afgenomen door een hardere aanpak. Zoals hij eerder al aangeeft is rellen lang niet meer altijd mogelijk door optreden van de overheid.

Het overtreden van regels is iets dat veel gebeurt bij de verschillende groepen. Is een straf überhaupt iets dat afschrikt? Justin, betrokken bij de Bloods, geeft aan dat schoolregels in ieder geval niet belangrijk waren; alle leden van de groep overtraden de schoolregels door te spijbelen.

Bij hooligans blijkt het soms lastig keuzes te maken. Voor voetballiefhebbers met een saaie of brave baan, kan hooliganisme een uitlaatklep zijn, aldus Gijs. Volgens Patrick zit er een contradictie in de hoofden van hooligans. “En dat weten ze zelf ook”, aldus Patrick: “Ze zeggen alles uit liefde voor de club te doen, maar weten ondertussen dat ze de club ook schade toebrengen. Dat de club een boete kan krijgen door hen. Loyaliteit aan de hooliganclub en loyaliteit aan de voetbalclub bijt elkaar”. Volgens hem schrikt een stadionverbod wel degelijk af, voor de meeste hooligans althans. Ze willen toch de wedstrijd zien.

Maikel, oud-lid van rechtsextremistische groeperingen, geeft aan dat regels juist voor een uitdaging zorgden: “wat niet mag is mooi”. Hij noemt het een kat en muisspel, dat net zolang doorging tot de politie hem te pakken had. Want volgens hem gebeurde dat uiteindelijk toch: “de politie wint altijd”.

De socioloog Stokvis betoogt dat voetbalvandalen voortbouwen op een eeuwenoude traditie van geweld. Vroeger was vechten een vorm van volksvermaak. Tegenwoordig wordt het echter niet meer getolereerd. Als het toch gebeurt zoeken onder andere sociologen redenen in de achtergronden van dit deviante gedrag, zoals frustraties over een marginale positie in de samenleving. Daarmee wordt een simpele waarheid over het hoofd gezien, aldus Stokvis (1997): “Vechten is gewoon leuk”.

‘Rellenpoeder’

Coke wordt volgens Gijs wel ‘rellenpoeder’ genoemd. Dat is niet voor niets, onder invloed van coke kun je steeds maar doorgaan, is de rem eraf. Ook alcohol, iets dat vaak en veelvuldig genuttigd wordt onder hooligans, en joints of pillen, heeft – in meerdere of mindere mate - deze werking. Jeugdgroepen blijken ook regelmatig (soft)drugs te gebruiken. Op de vraag aan Justin of en wanneer er drugs werd gebruikt antwoordt hij: “Ja, joints. Overdag, ’s avonds, voor school, op school, in de pauze, na school. Veel jongens zaten stoned in de les, de meeste leraren hadden dat niet eens door.”

Volgens een jongerenwerker uit Hendrik-Ido-Ambacht, die te maken had met een grote groep rechts radicale jongeren, is drugs een groot probleem onder deze groep jongeren. In de omgeving van Hendrik-Ido-Ambacht was een groep van 150 à 200 rechts radicale jongeren

actief. Door de jongeren binnen te halen in het jongerencentrum en er mee aan de slag te gaan is de onrust om deze groep gestopt. Een deel van de problemen met deze groep bleken op te lossen door een programma tegen drugsgebruik te starten.

Op het gebied van drugs zit vaak een spanning tussen een georganiseerde extreemrechtse club en een Lonsdaleachtige groep. Lonsdalers, of hardcorejongeren, gebruiken vaak veelvuldig alcohol en drugs, terwijl dit bij extreemrechtse organisatie bijna altijd verboden is. Zo vertelt Mark dat hij met een aantal jongens uit Venray bij Blood & Honour ging. De andere jongens zijn er weer uitgestapt omdat er van de leider geen drugs gebruikt mocht worden. Ook bij de hedendaagse groep van Mark is van drugsgebruik geen sprake. Iemand die toch drugs gebruikt wordt uit de groep gegooid. Alcohol wordt nog wel gedronken, maar Mark wil niet meer dronken worden in een kroeg omdat hij het goede voorbeeld wil geven, aldus Mark zelf.

Bezit wapens = gebruik wapens?

Een veelgehoorde opvatting is dat iemand in het bezit van een wapen, daar ook gebruik van maakt. Hooligans hanteren daarbij het principe dat het belangrijk is 'sterker dan de overkant' te zijn. In de regel is zonder wapens vechten eervoller, maar als de tegenstander wapens bij zich heeft moet je zorgen dat je ook voorbereid bent. Een aantal hooligans in 'Hand in hand' vertellen dat niet iedereen een wapen draagt, maar veel hooligans wel. Als wapen wordt van alles en nog wat gebruikt: staven, vlindermessen, afgezaagde bezemstelen, bommen en paraplu's: "Een paraplu heeft bijna iedereen bij zich. Dat is het enige wapen dat je mee mag nemen," aldus Willem in 'Hand in Hand' (Van Gageldonk, 1996).

Over wapengebruik in zijn regionen zegt Mark, lid van Combat 18, alleen: "Als er opeens een groep voor je deur staat is het wel handig om wapens te hebben...". Maikel heeft een tijdje in de wapenhandel gezeten.

Wapens worden opgepakt in tijden van angst, volgens Toy (2008). Zo groeide in de aanloop naar Beverwijk de angst, aldus Patrick (voormalig 'gelegenheidshooligan'). Volgens hem zat er een escalatie aan te komen en veroorzaakte de angst een ervaring in het wapengebruik. Wapengebruik veroorzaakt dan weer meer angst, waardoor er een negatieve spiraal kan ontstaan.

Spierenberg (1998) haalt aan dat geweld in de geschiedenis wordt gereguleerd door eer. Vroeger werden klassen ingedeeld naar eervolheid. Tegenwoordig zie je eer terugkomen in hooliganisme door middel van morele codes binnen groepen. Zo is vechten met wapens veel minder eervol dan zonder. Daarnaast worden groepen waar geen eer aan te behalen valt niet lastig gevallen. Zo zullen vrouwen, bejaarden of kinderen in principe nooit het doelwit zijn, aldus Gijs: het moet wel "heroïsch" zijn.

Wapens zijn geen oorzaak voor een botsing maar in zoverre een beïnvloedende factor dat ze de gevolgen en de heftigheid van botsingen kunnen verergeren.

4.4 Veranderend geweld

Voetbalgeweld door de jaren heen

Geweld is van alle tijden, maar verandert door hoe mensen met geweld omgaan. Zo had het eerste geweld rondom voetbalwedstrijden vooral betrekking op wat er in het veld gebeurde. Daarna ontstonden botsingen, ook los van het verloop van de wedstrijd, op de tribunes tussen rivaliserende supporters, “waar zij mede als gevolg van veiligheidsmaatregelen min of meer vaste plekken innamen die ze als hun eigen territorium beschouwden (Adang, 2002)”. Door een aanscherping van beveiliging verplaatsten supporters zich vaak naar plekken buiten het stadion. Ook worden tegenwoordig wedstrijden bezocht waarbij de eigen club niet hoeft te spelen of vinden confrontaties plaats op tijden dat geen van de clubs hoeft te spelen. Door de opkomst van vernieuwende communicatiemiddelen worden netwerken uitgebreider (nationaal en internationaal) en voorbereidingen beter (Adang, 2002).

Parallel aan deze verplaatsing van geweld loopt een grotere coördinatie van geweld. Waar supporters elkaar eerst ‘toevallig’ tegenkwamen bij wedstrijden worden confrontaties nu tot in de puntjes voorbereid. Dit heeft onder andere te maken met een grotere overheidscontrole. “Er kan steeds minder, qua rellen”, aldus Van Gageldonk (1996). In stadions wordt door middel van camera’s alles in de gaten gehouden en vervoer met treinen en bussen naar de stadions wordt onder controle gehouden door de (spoorweg)politie. Rondom de stadions houdt de ME, de politie te paard en de gevreesde K9 - de hondenbrigade – de verschillende supportersgroepen uit elkaar. Iemand die toch het risico durft te nemen, kan in de cel belanden of een stadionverbod krijgen. “Ze weten precies wie we zijn, waar we wonen, wat voor werk we hebben en wat we doen”, vertelt Willem, een oude rot in het vak. “Het voetbalgeweld van nu is niet te vergelijken met voetbalgeweld in de jaren ‘90”, geeft Patrick aan. De politie is volgens hem goed georganiseerd, waardoor er tegenwoordig in Nederland bijna alleen nog maar bussen worden bekogeld. Of het komt bij een Europacupwedstrijd tot een relletje, omdat buitenlandse clubs de toegang tot de stad waarin wordt gespeeld niet wordt ontzegd.

Massale supportersconfrontaties komen dus bijna niet meer voor, kleinere acties buiten het stadion nog wel. Kleinschalig maar gewelddadig, aldus de hooligans in ‘Hand in hand’ (Van Gageldonk, 1996).

Ooit een bad guy, altijd een bad guy?

Volgens Patrick is hooligan-zijn vaak een uiting van identiteitsvorming. Meestal komt daar op een gegeven moment een einde aan. Er zijn natuurlijk uitzonderingen, neem als voorbeeld Picornie, die tijdens de beruchte rellen in Beverwijk de dood vond. “Die had daar niet moeten staan, met een eigen zaak en twee kleine kinderen.” Patrick geeft toe dat het bij speciale gelegenheden ook bij hem nog wel gaat kriebelen. Dan wordt, naar eigen zeggen, de drempel voor het nemen van risico lager. Zo had zijn broer ten tijde van het interview het voornemen om bij een mogelijke kampioenswedstrijd met 400 man sterk naar Breda te gaan. Dan twijfelt Patrick ook wel even. Hij snapt de kick namelijk nog wel, maar ziet ook de gevolgen: “Voor hetzelfde geld raak je iemand verkeerd en sla je ‘m dood”. Hij geeft aan tegenwoordig voor de voetbal zelf te kiezen: “Hooligan ben je voor even, supporter ben je voor altijd.”

Lonsdalejongeren of hardcorejongeren blijken dat vaak in een fase in hun leven te zijn. Een aantal stroomt door naar rechtsextremistische organisaties, maar veel jongeren worden tegengehouden door het verbod op drugs en/of alcohol of de toch wel soms extreme ideeën. (Jeugd)bendes blijken vaak ook van korte duur te zijn, zoals Janssen (paragraaf 4.1) al aangaf. Van Stapele en Robby Roks brengen de uitzondering hierop in beeld. Er zijn duidelijk mannen die doorschieten naar een criminele organisatie. Toch geven ook deze Haagse Crips aan zich op de muziek te willen storten en de criminele activiteiten zoveel mogelijk te laten voor wat ze zijn.

4.5 Samenvattend

Pushfactoren

Angst kan een reden zijn om je bij een deviante groep aan te sluiten. Angst voor een rivaliserende bende of angst voor het onbekende kan maken dat jongeren de bescherming van de groep zoeken. Een ander reden kan ontevredenheid of teleurstelling zijn, over de samenleving, de bureaucratie of het rechtssysteem. Dit speelt vooral een rol bij de jongeren uit de jeugdbendes en bij hardcorejongeren. De eerstgenoemde groep vindt dat er teveel regel zijn en dat ze uitgesloten worden, de tweede groep wil een andere samenstelling van de bevolking of, specifiek, geen AZC in de buurt. Het gevoel van uitsluiting en ontevredenheid kan als gevolg hebben dat jongeren gaan rebelleren of zich aansluiten bij een groep zodat ze sterker staan. Daarnaast kunnen slechte (fysieke en) sociale leefomstandigheden een rol spelen, zoals weinig binding met een samenleving of delinquente buurtgenoten, of een slecht voorbeeld. Dit laatste gaat voor alle drie de groepen op, voor extreemrechtse jongeren gaat het dan over ‘keukentafelracisme’ en voor de andere groepen bijvoorbeeld een oudere broer die al hooligan of bendelid is.

Pullfactoren

Het imago van een groep blijkt een erg sterke pullfactor tot aansluiting bij zo'n groep. De aantrekkingskracht van het stoere, het nonchalante, het 'coole'. Dat geldt voor zowel hooligans als bendeleden als hardcorejongeren. Waarom dan de keuze voor één van deze drie groepen? Vaak lijkt dat in eerste instantie op toeval te zijn gebaseerd (het is de groep die iemand op school ziet, of bij een voetbalwedstrijd), soms zit daar een diepere gedachte achter. Een zoektocht naar spanning is iets dat samenhangt met dit imago en voor alle drie de groepen opgaat. Op zoek naar een kick, die te vinden is bij een groep.

Botsing!

Het groepsgevoel vergroot het zelfvertrouwen van een jongere. Daarnaast kan er, bij de aanwezigheid van een 'tegenstander', meer agressie jegens die partij ontstaan (men jut elkaar op). Een klein vuurtje is genoeg om de lont te laten ontvlammen. Uit onderzoek blijkt dat slechts enkele mensen bij een massagevecht daadwerkelijk deelnemen. Dat strookt met empirisch materiaal (de voetbalsupporters).

Relatief veel groepen hebben een tamelijk ongeorganiseerd karakter. Toch lijkt er in alle groepen sprake van een zekere hiërarchie, waarbij je status kunt verkrijgen door deviant of delinquent gedrag. Daardoor hebben jongens het gevoel zich te moeten bewijzen, of confirmeren aan de ideeën van de groep. Vaak zijn de verhoudingen binnen een groep nog niet duidelijk, waardoor jongens elkaar mee kunnen trekken in (nog) deviant(er) gedrag.

Ook de omgeving kan, bewust of onbewust, invloed hebben op het escaleren van een situatie. De politie kan, de buurt kan, of de media kunnen, door een verkeerde actie zorgen voor een botsing. Media kunnen op verschillende manieren invloed hebben, bijvoorbeeld door een verkeerde groep tot daders te bestempelen, iets dat een tegenactie in de hand kan werken. Ook kunnen media zorgen voor meer angst in een samenleving of juist meer aantrekkingskracht tot een 'bad boy' cultuur. Ten slotte kan een groep 'kicken' op aandacht van de media en trachten het nieuws te halen door over te gaan tot geweld (hiervan zijn voorbeelden uit de hooligancultuur).

Een gezamenlijke vijand kan een bindende factor in de groep zijn. Dit heerst het sterkst bij hooligans, die overigens anderzijds ook respect op kunnen brengen voor hun vijand. De vijand kan een bekende zijn, maar kan ook opeens ontstaan. Een vijand kan een groep (onbewust) in stand houden.

Een voorbeeld daarvan is een antifascistische groep die tegenwoordig de grootste vijand van een rechts extremistische groep is.

Een gevoel van ontevredenheid, discriminatie of bedreiging kan een oorzaak voor een conflict zijn, of een kader voor een conflict scheppen. Dit kan op persoonlijk niveau (één van de voetbalsupporters gaf achteraf aan in die periode niet tevreden te zijn met zijn leven) of op groepsniveau (op basis waarvan de groep bij elkaar is gekomen), maar geldt voor alle drie de groepen.

Territoriumdrang speelt in Nederland een andere rol dan in Amerika, maar desalniettemin een belangrijke. Vooral hooligans zijn territoriaal gebonden, iets dat ik in beginsel niet verwacht had. Het verdedigen van hun stad is een belangrijke drijfveer voor een hooliangroep. Sommige Lonsdalers of extreemrechtse jongeren hebben een ander idee van territorium: zij zijn trots op hun Hollandse 'roots' en vinden eigenlijk dat dit, Nederland, het territorium van de Nederlander is (en uiten dit bijvoorbeeld door protesten tegen een AZC). Alcohol, drugs en wapens kunnen een botsing beïnvloeden, vooral door een situatie erger te maken. Alcohol en drugs kunnen een vlam eerder in de pan laten slaan en wapens kunnen een botsing verheviggen.

In principe is geweld van alle tijden en zal het altijd blijven bestaan. Toch is er door een stevige aanpak en goede regulering veel mogelijk. Zo is voetbalgeweld de laatste decennia aangetoond afgenomen. Dit geeft aan dat een grote inzet van de overheid kan zorgen voor een daling van delinquent gedrag: door onder andere camera's zijn mensen niet meer anoniem en de confrontatie met de vijand wordt zo goed mogelijk tegengegaan door bijvoorbeeld combipassen. Mogelijkheden tot geweld worden zoveel mogelijk tegengehouden. Ook Patrick geeft aan dat het geweld ontzettend is afgenomen sinds zijn beginperiode.

5. Conclusie

In dit afsluitende hoofdstuk wordt een antwoord gegeven of de volgende (hoofd)vraag:

Welke factoren spelen een rol bij een botsing tussen een jeugdgroep en de omgeving?

Door naar persoonlijke achtergronden en de groepsgebonden dynamiek van de drie verschillende groepen te kijken kan deze vraag beantwoord worden.

5.1 Waarom aansluiting bij een deviante groep?

De differentiële associatietheorie van Sutherland (1992) geeft aan dat invloeden uit de omgeving de basis zijn voor het gedrag van mensen. Als delinquent gedrag door de omgeving niet als slecht wordt ervaren, zal iemand sneller zelf delinquent gedrag vertonen. Een voorbeeld van deze theorie is Keylow, leider van de Haagse Crips, en de meeste bendegenoten van Keylow. Keylow is opgegroeid in een wijk waar crimineel gedrag niet werd gezien als deviant gedrag. Hierdoor werd dit ook door deze jongens als gewoon, niet afwijkend gedrag opgevat. De aanvulling op deze theorie door Akers (2003) in de vorm van de sociale leertheorie, waarbij gedrag wordt aan- of afgeleerd door complimenten of statusverhoging, gaat op voor veel groepen. Omgang met vrienden met probleemgedrag is de grootste risicofactor om ook probleemgedrag te vertonen (Loeber & Farrington, 1998). Delinquent gedrag leverde bij zowel de Bloods als hooligans een statusverhoging op. In die zin wordt het begrip ‘omgeving’ dus niet per definitie als de wijk of het gezin gezien, maar als de groep waarin het individu zich beweegt. Het afzetten tegen de samenleving is een reden tot aansluiting bij de groep. Vaak wordt bewust gekozen voor dit verzet tegen de omgeving, de maatschappij of de wereld, soms gaat dit geleidelijk en zorgt de sociale leertheorie gaandeweg voor een andere visie op de samenleving dan algemeen geaccepteerd.

De anomietheorie van Merton, het idee dat als aan algemeen geldende doelen in de samenleving niet kan worden voldaan, deze doelen worden verworpen (Short & Strodtbeck 1965), sluit niet aan bij de verkregen empirische informatie in deze scriptie. Veel hooligans hebben de conventionele doelen in principe behaald. Jongeren geven aan dat ze hun studie best zouden kunnen halen maar het niet wilden; ze spijbelden liever. Dit betekent niet dat hun doelen anders zijn, maar dat ze conventionele doelen mogelijk niet via de conventionele weg willen bereiken. Jongeren kiezen bijvoorbeeld voor het verkrijgen van succes door middel van illegale activiteiten. Keylow (een Nederlandse Crip) geeft in zijn betoog naar aanleiding van de vraag ‘Het is hier toch geen Amerika?’ aan dat niet het land waarin je woont kansen biedt, maar het netwerk dat je hebt en de middelen die je aangereikt krijgt. Daarnaast kan het zijn dat doelen wel behaald kunnen worden, maar de wil er niet is. Aaron beweert dat hij niet wil voldoen aan

de doelen van de samenleving omdat hij zich hier niet thuis voelt. Hij wil zo snel mogelijk terug naar Suriname.

Veel jongeren zijn op zoek naar hun identiteit. Zij voelen zich niet geaccepteerd om wie ze zijn. Ze zoeken en vinden parallellen in documentaires of films of willen zich gewoon laten 'zien'. Mark, lid van een rechts-radical groep, is hiervan een voorbeeld. Hij is vroeger gepest door kinderen van een zwarte school naast de zijne, en zwerft momenteel van groep naar groep (Blood and Honour, Combat 18 en het Nationaal Socialistisch Front). Hij heeft nog niet besloten hoe hij precies gekleed moet gaan om geaccepteerd te worden, door welke groep dan ook. Keylow en zijn Crips geven aan in hun beginjaren gegrepen te zijn door de overlap van het leven beschreven in hiphopteksten of films over (jeugd)bendes, en dat van henzelf. Ook bij hooligans kunnen angsten of onzekerheden uitmonden in agressie.

Ik sluit me voor wat betreft de beantwoording van de vraag welke factoren een rol spelen bij deviant gedrag in de samenleving liever aan bij Cloward en Ohlin (1963), die stellen dat niet de doelen anders zijn, maar dat de manier waarop deze doelen behaald worden afwijkend is. Succesvol zijn is voor vrijwel alle jongeren een streven, en succes kan volgens hen onder andere verkregen worden door veel geld te verdienen op een illegitieme manier, te winnen met rellen (voor een 'heroïsch' gevoel) of naar eigen idee de samenleving te 'verbeteren' door te demonstreren tegen pedofilie of een AZC. Eerstgenoemde methode om succesvol te zijn, geld verdienen op een illegitieme manier, is bovendien veel sneller. Waarom dagen werken als in een uur evenveel verdiend kan worden? Het niet bewandelen van de meest voorkomende weg om een doel te bereiken, kan te maken hebben met een gevoel van relatieve deprivatie. De jongeren passen, door bijvoorbeeld beelden van geslaagde Amerikaanse rappers met dure sierraden en kleding of andere jeugdgroepen met geld, hun doelen aan maar hebben de middelen daarvoor nog niet. Dit probleem wordt opgelost met delinquent gedrag (vgl. Roks, 2007).

De groepen creëren door eigen normen en waarden hun eigen werkelijkheid. Op dat moment kan gesproken worden van een *moral holiday*, het uitschakelen van de normen en waarden waarvan de leden van de groep eigenlijk wel weten dat ze in de samenleving heersen. De term *moral holiday* lijkt vooral toepasbaar op de groep hooligans of fanatieke supporters. Ze hebben bijvoorbeeld een leven als ambtenaar, student of bouwvakker en stappen elk weekend uit hun keurslijf om naar een voetbalwedstrijd te gaan. De volgende dag pakken ze de draad van het maatschappelijk aanvaarde bestaan weer op. Leden van een jeugdbende of Lonsdaleachtige groep lijken er meer een manier van leven van te hebben gemaakt. Het is niet meer alleen een 'holiday', maar iets permanents. Voor de meesten voor een bepaalde fase in hun leven. Het kan gezien worden als een onderdeel van een 'rite de passage', waarbij een jongere volwassen wordt.

Volgens Moffitt (1993, in Nijhof et al., 2008) zijn er twee typen criminelen: de 'life-course-persistent offenders' en de 'adolescence-limited criminals'. De twee groepen beginnen op een ander moment met antisociaal gedrag, vertonen gedurende een bepaalde periode verschillend antisociaal gedrag, en beëindigen op een ander moment hun delinquente carrière. Zo stopt de ene groep aan het eind van hun adolescentie met een delinquente loopbaan, doordat ze een baan of een partner vinden, en zet de andere groep deze loopbaan door.

Bij de heersende normen en waarden in de dominante samenleving moet een kanttekening geplaatst worden. Enerzijds wordt geweld door de samenleving afgekeurd, terwijl het anderzijds aantrekkelijk wordt gevonden. Kijk naar de voorbeelden van Snoop Dogg, 2Pac en 50cent, die aangeven dat beide rappers hun populariteit aan hun 'bad boy' imago te danken hebben. Of naar films en boeken over hooligans, die als zoete broodjes over de toonbank gaan. De kracht van imago moet niet worden onderschat. Veel jongeren zoeken aansluiting bij een groep door het spannende, stoere imago. Volgens de Leeuw (2007) is een aandrang tot geweld inherent aan de mens. De socioloog Stokvis (1997) is het met hem eens. Stokvis betoogt dat door allerlei ingewikkelde theorieën over deviant gedrag aan een waarheid voorbij gegaan wordt, namelijk dat vechten gewoon leuk is.

De eigen werkelijkheid die door de verschillende groepen wordt gecreëerd, kan gezien worden als één van de *focal concerns* die Miller (1958) onderscheidt; het nastreven van autonomie. Andere *focal concerns* zijn het ontwikkelen van mannelijkheid, de solidariteit in eigen kring en een bevrediging van de behoefte naar uitdaging en vermaak. Kijkend naar het verzamelde etnografische materiaal vormen deze vier hoofdpunten, voor alle drie de groepen in meerdere of mindere mate, de beweegredenen van het deviante gedrag van de leden. De Bloods zijn een goed voorbeeld van het streven naar autonomie, zij maakten hun eigen regels en hadden geen boodschap aan docenten. "Ze terroriseerden de school", aldus een betrokkene. De ontwikkeling van een gevoel van mannelijkheid komt duidelijk tot uiting in de hooligancultuur. In deze mannenwereld wordt door middel van het gebruik van geweld kracht gemeten. Solidariteit in eigen kring gaat bij alle drie de onderzochte groepen in sterke mate op. Alle informanten hebben het over een familiegevoel en geven aan dat ze kunnen bouwen op de andere leden van de groep. Datzelfde geldt voor de behoefte aan uitdaging en vermaak. "Wat niet mag is mooi", geeft Maikel, oud-lid van een nationalistische groepering, aan. Dit typeert het gedrag van de groepen, de uitdaging wordt vaak gezocht in het opzoeken van grenzen en het overtreden van regels.

Aan deze *focal concerns* wil ik de 'erkenning' uit het rijtje algemene menselijke behoeften van De Jong (2007) toevoegen. Uiteindelijk willen alle jongeren erkenning of waardering van anderen. Ze willen gezien worden. Daarmee is de cirkel rond, naar mijn idee wijkt dit namelijk

niet af van de conventionele doelen in de samenleving. Door middel van succes zoeken we allemaal erkenning.

5.2 Waardoor ontstaat een botsing?

Groepsvorming vergroot het zelfvertrouwen van de individuen in de groep. Uit zowel onderzoek dat Toy (2008) aanhaalt als uit empirisch materiaal, blijkt dat mensen zich in groepen willen confirmeren aan de rest van de groep, zich minder verantwoordelijk voelen en meer risico's durven te nemen dan wanneer ze alleen zijn. Mensen in groepen lopen ook aangetoond minder risico. Groepsleden kunnen een tijdelijk verminderd zelfbewustzijn ervaren (de-individuatie). Daarnaast wordt volgens de verschillende informanten het wij-zij gevoel in een groep vergroot, iets dat een gevoel van agressie versus de tegenstander tot gevolg kan hebben. Als de ene groep de andere dan uitlokt, is er een grote kans op een botsing (Jager et al., 2001). "Een individu van de tegenstander verandert in een algemene vijand. (...) Je krijgt een intense hekel aan mensen die je niet eens kent," aldus Patrick, voormalig 'gelegenheidshooligan'. Een vijand kan ook (onbewust) voor het voortbestaan van een groep zorgen. Ten eerste omdat een gezamenlijke vijand een bindende factor kan zijn en ten tweede omdat een vijand door haar reactie conflicten uitlokt. Denk aan antifascistische partijen die veelal ontstaan zijn als reactie op de rechts-extremistische partijen en ondertussen ook de grootste vijand van deze rechtse groepen geworden zijn. Bijzonder is dat er bij hooliganclubs, ondanks die hekel ook een duidelijke waardering voor de 'vijand' kan zijn. Er wordt vaak met respect over andere hooliganclubs gepraat, als deze clubs zich tanig weren.

Jongeren geven aan vaak tot een reactie over te gaan als ze 'uitgedaagd' worden. Deze uitdaging kan een rechtstreekse aanval zijn, maar ook bijvoorbeeld een provocerend uiterlijk of een verkeerd woord. Er is dan vaak al een spanning in de groep, door eerdere voorvallen, persoonlijke achtergronden van individuen in de groep of de invloed van alcohol of drugs. Onderlinge concurrentie, binnen de groep of tussen leeftijdsgroepen, kan ook leiden tot geweld. Geweld zorgt niet alleen voor het stijgen van de status maar hiermee wordt ook de loyaliteit aan de groep getoond. Ondanks het feit dat vaak wordt gesproken over een 'familiegevoel', of een hechte club, kan de hechtheid van deze groepen in twijfel worden getrokken. Naar mijn idee zijn verhoudingen binnen een groep nog niet helder als jongeren het gevoel hebben zich te moeten bewijzen.

De buurt waarin jongeren opgroeien kan door middel van rolmodellen een invloed hebben op een (lange of kortdurende) delinquente carrière van de jongeren. De gelegenheden- of rationele keuzebenadering van Rovers (1997) lijkt op te gaan: het doet er in mijn opinie toe of een buurt de gelegenheid biedt voor het plegen van delicten. Dit sluit aan bij de differentiële

associatietheorie van Sutherland en de sociale leertheorie van Akers; als de omgeving niet negatief tegenover delinquent gedrag staat, zal delinquent gedrag eerder voorkomen bij de personen in die omgeving.

De omgeving kan ook op een andere manier een rol spelen, namelijk door het afbakenen van een territorium. Dit speelt in Nederland een andere, minder aanwezige, rol dan in bijvoorbeeld Amerika, maar kan niet buiten beschouwing worden gelaten. Voor hooligans lijkt een territoriumdrang wel degelijk aanwezig: het verdedigen van hun stad is een belangrijke drijfveer voor het gebruik van geweld. In je eigen stad moet je winnen, zo voelen hooligans dat.

Van Gemert (2002) ziet botsingen als processen met een herkenbare dynamiek. Er is volgens hem een reactiepatroon te onderscheiden. Ik ben het met hem eens dat bepaald provocerend gedrag, of dat nu qua uiterlijk is of door middel van 'gespierde taal', een reactie kan uitlokken, wat weer een andere reactie teweeg kan brengen, wat uiteindelijk tot een escalatie kan leiden. Maar omdat de achtergrond van ieder persoon en dus de groepsdynamische processen in elke groep verschillend zijn, kan een uitkomst naar mijn idee praktisch nooit voorspeld worden.

Uit onderzoek van Weerman (2001) komt naar voren dat het elkaar binnen een groep aanzetten tot geweld één van de redenen is waarom delicten zo vaak samen worden gepleegd. Weerman ziet het samen plegen van delicten als sociale ruil waarbij een uitwisseling van materiële en immateriële zaken plaatsvindt, zoals geld, ruggensteun of sociale goedkeuring. Weerman gaat uit van het nut van een delict, de groep maakt een rationele keuze. Een delict kan ook gebaseerd zijn op een gevoel van angst. Xenofobie of een angst voor concurrentie kan geweld tot gevolg hebben. Jongeren, geboren in een dorp, gaan naar de middelbare school in een stad en komen daar in aanraking met migranten. Dit onbekende zorgt voor angst, en etnocentrisme maakt dat de jongeren bang zijn voor concurrentie van deze 'vreemden'. Daarnaast kan een algeheel ontevreden gevoel over de samenleving een reden zijn voor het afzetten tegen deze samenleving door middel van deviant gedrag. Of kan het verlies van een wedstrijd zorgen voor een gevoel van krenking, een gevoel dat volgens de persoon in kwestie alleen weg kan gaan door ergens anders te winnen, bijvoorbeeld bij een gevecht.

Zoals eerder al naar voren kwam, kan geweld ook gezien worden als iets dat inherent is aan de mens. Of dit geweld naar buiten komt, hangt af van andere karaktereigenschappen, of de situatie. "De situatie maakt de hooligan", aldus Patrick. Hij doelt hierbij op fanatieke supporters die niet direct op een gevecht uit zijn. Een situatie in deze zin kan zijn: een actie van de tegenstander of een overheidsinstelling als de ME of de politie. Daarnaast kan het gebruik van alcohol of drugs invloed hebben. Tegenwoordig lijkt voetbalgeweld te zijn afgenomen. Door optreden van de overheid is rellen lastiger geworden.

5.3 Tot slot

Jeugdgroepen zijn er in alle soorten en maten. De individuen in deze groepen zijn verschillend, de dynamiek in de groepen is overal anders. Het zijn allemaal unieke verhalen, waaruit algemene tendensen op te maken zijn. Een aantal overeenkomsten tussen de drie onderzochte groepen uit empirisch en theoretisch materiaal, maakt dat we uitspraken kunnen doen over hoe een groep tot stand zou kunnen komen en waardoor een botsing zou kunnen ontstaan. Deze vragen liggen duidelijk in elkaars verlengde, vaak is een reden om bij een groep te gaan ook een reden om te botsen.

Een gezamenlijke deler is dat de jongeren in alle drie de groepen worden aangetrokken tot uitdaging en een 'kick'. Daarnaast lijken veel jongeren te worstelen met hun identiteit. Aansluiting bij een groep zorgt voor een gevoel van samen sterk staan. Doordat individuen zich sterker voelen in een groep is er bij de aanwezigheid van een gezamenlijke vijand meer kans op een botsing. Relatieve deprivatie speelt een rol bij elke groep. Ontevredenheid over de samenleving, het idee dat je minder geld, liefde of kansen krijgt, het kan allemaal een reden zijn om de confrontatie te zoeken. Hierdoor kan een negatieve spiraal ontstaan; door confrontaties en groepsvorming wordt de leefomgeving slechter, met als gevolg meer en meer een gevoel van deprivatie.

De maatschappelijke uitsluiting die deze jongeren ervaren maakt dat ze op zoek gaan naar erkenning, en die vinden ze in een groep jongeren met dezelfde ideeën. Het is een proces van onthechten en binden. En daardoor meer onthechten. De binding aan de groep verzwakt namelijk tegelijkertijd de positie in de wereld buiten die groep. Daardoor is het uiteindelijk lastiger om uit de groep te stappen en op een legitieme manier de doelen van de samenleving na te streven. De afstand tot die samenleving is namelijk vergroot.

Deviant gedrag is onlosmakelijk verbonden met het mens-zijn. Een stevige aanpak, en goede regulering, kan de gevolgen van deviant gedrag verminderen. Uit de aanpak van voetbalgeweld blijkt dat, door mensen uit de anonimiteit te halen en te trachten de confrontatie met de tegenstander zoveel mogelijk te beperken, delinquent gedrag kan worden beperkt. Veel mensen zullen de uitspraak van Stokvis - 'Vechten is gewoon leuk' - echter onderschrijven en daarom zal er iedere keer een manier worden gevonden om uiting te geven aan deze behoefte aan uitdaging en vermaak.

6. Beleidsaanbevelingen

Dit onderzoek heeft inzicht verschaft in de drijfveren en het gedrag van jongeren in delinquente groepen. Er is niet gekeken naar interventies 'an sich', maar op basis van het gedrag, en de achterliggende redenen voor dit gedrag, kunnen aanknopingspunten voor interventies in de toekomst worden gevonden. Het zijn tips aan de omgeving om met dit soort groepen om te gaan, op zowel beleids- als behandelniveau.

Redenen voor deviant gedrag zijn voor alle jongeren verschillend. Doe daarom geen aannames op basis van algemene theorieën, maar bepaal de aanpak voor elk geval afzonderlijk, zowel op casusniveau als per groep. Deviant gedrag wordt door zowel individuele als groepsaspecten ontwikkeld. Daarnaast heeft een omgeving invloed op het ontstaan van deviant gedrag. Een aanpak moet dan ook op de gehele driehoek van invloed zijn. De omgeving van een jongere is in het algemeen bepalend voor de normen en waarden waarop keuzes door een jongere (bewust of onbewust) gebaseerd worden. De omgeving is hiermee soms de sleutel naar de oplossing, soms juist de remmende factor. Betrek daarom de omgeving van de jongere in de aanpak of haal een jongere, zo mogelijk en indien nodig, uit die omgeving. Dit lijkt een open deur maar blijkt in de praktijk lang niet altijd te gebeuren, omdat de verschillende terreinen vaak apart van elkaar opereren.

Vaak vertoont een jongere slechts in een bepaalde fase van zijn (of haar) leven delinquent gedrag. Er zijn aanwijzingen te vinden voor het onderscheid tussen 'life-course-persistent offenders' en 'adolescence-limited criminals' (Moffitt 1993), twee groepen met een verschillend start- en eindpunt en daarnaast verschillend gedrag. Door deze verschillen te signaleren kan een aanpak worden afgestemd op deze verschillende vormen van delinquentie (zo kan het bijvoorbeeld zo zijn dat ouders bij de tweede groep invloed uit kunnen oefenen op de jongere, terwijl jongeren uit de eerste groep niet beïnvloedbaar zijn door hun ouders).

Gemeenschappelijke beweegredenen voor deviant gedrag, bij de drie hier onderzochte groepen zijn, in meerdere of mindere mate, de *focal concerns* (Miller, 1958): het nastreven van autonomie, het ontwikkelen van mannelijkheid, solidariteit in eigen kring en de behoefte aan uitdaging en vermaak. Zet in op het bevredigen van deze behoeftes op legitieme wijze, zoals door middel van sport of muziek. Dit is persoonsafhankelijk en vraagt dus maatwerk: waar liggen de interesses of talenten van een jongere?

Een gezamenlijke vijand kan een bindende factor zijn. Daarnaast zijn er aanwijzingen dat een omgeving, of de vijand, een situatie doet escaleren. Daarom moet bekend zijn wie de vijand eigenlijk is en moet daarop worden ingespeeld. Een voorbeeld is de antifascistische groep die in plaats van alleen een tegenbeweging te zijn, bepalend is geworden voor het voortbestaan van de

groep. Voor hooligans of jeugdbendes kan de politie, of het 'systeem' de vijand zijn en voor Lonsdalegroepen de angst voor het onbekende (xenofobie). Om dit op te lossen kan gedacht worden aan ontmoetingspolitiek of contactleggingskunde. Door contact en dialoog kunnen heersende vooroordelen uit de wereld worden geholpen (naar voorbeeld van Cadat & Engbersen, 2006).

Louter ingrijpen met harde hand heeft geen zin. Hierdoor wordt de afstand tussen overheid en jongeren vergroot en wordt het probleem niet opgelost (zie bovenstaande aanbevelingen). Als de straf voorbij is, is een jongere mogelijk binnen de groep zelfs in achting gestegen en is de kans dat het delinquente gedrag verder gaat, of verhardt, doordat een jongere zich verder afkeert van de maatschappij, groot. Een succesvolle aanpak kan wel deels repressief zijn, maar dient daarnaast altijd in te spelen op de persoonlijke eigenschappen van een jongere en de omgeving van de jongere (zowel de groep als andere belangrijke personen uit die omgeving, zoals ouders, school en buurt).

Hoe langer een aanpak uitgesteld wordt, hoe dieper een jongere in het groepsgedrag vastzit. Door in te zetten op vroegsignalering kan delinquent gedrag wellicht in de kiem gesmoord worden en kan een negatieve spiraal voorkomen worden.

Terugkijkend naar Krantz & Vercruysse (1959), die stellen dat gezagsdragers toelaatbaarheidsgrenzen stellen die jongeren juist willen doorbreken, en empirisch materiaal dat deze stelling staft, kan gesteld worden dat bij het instellen van een regel of bij een verbod, er een afweging moet worden gemaakt tussen de gevolgen voor de samenleving (bijvoorbeeld minder overlast) en de doelgroep (bijvoorbeeld provocatie). Het is namelijk mogelijk dat het tegengestelde van het doel wordt behaald. Soms is het vanzelfsprekend noodzakelijk om maatregelen te treffen, bijvoorbeeld als publiek terrein wordt ingenomen, maar als dat niet het geval is zijn andere manieren om het doel te behalen het overwegen waard.

Bronnenlijst

- Adang, O. (2000). Jonge mannen in groepen; een geweldige combinatie? In: *Justitiële verkenningen*, 26(1), 72-80.
- Akers, R. en Jensen, G. (2003). *Social Learning Theory and the Explanation of Crime*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Alvarez, R.R. (1995) The Mexican-US border: The making of an anthropology of borderlands. *Annual review of anthropology* 24(1): 447-470.
- Bakker, N., Noordman, J. & Rietveld-Van Wingerden, M. (2010). *Vijf eeuwen opvoeden in Nederland: idee en praktijk: 1500-2000*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.
- Beke, B, van Wijk, A. & Ferwerda H. (2000). *Jeugdcriminaliteit in groepsverband ontrafeld. Tussen rondhangen en bendevorming*. Amsterdam: SWP.
- Bernard, H. (2002). *Research methods in anthropology: Qualitative and quantitative approaches*. Walnut Creek: Altamira Press.
- Bochove, E. van (2008). *Identiteit als toverwoord tegen radicalisering*. Geraadpleegd op 3/11/2009, via www.fmg.uva.nl/actueel/nieuw.cfm/61F1FB84-1321-B0BE-A45055D4B6735271.
- Bosma, R. (2010). *Hoe gevaarlijk zijn neonazi's?* Geraadpleegd op 12/10/2010, via www.artikel7.nu/?p=18153.
- Cadat, M. & Engbersen, M. (2006). *Lonsdale-clash. Radicaliserende jongeren veroveren het verstedelijkte platteland*.
- Cloward, R. en Ohlin, L. (1963). *Delinquency and Opportunity. A theory of delinquent gangs*. Glencoe: The Free Press.
- Cohen, A.K. (1955) *Delinquent Boys. The Culture of the Gang*. New York: Free Press.

- Dishion, T. J., Eddy, M., Haas, E., Li, F., & Spracklen, K. (1997). Friendships and violent behavior during adolescence. *Social Development*, 6, 207-223.
- Donselaar, J. van (2005). *Monitor racism en extreemrechts. Het lonsdalevraagstuk*. Amsterdam/Leiden: Anne Frank Stichting/Universiteit Leiden.
- Ferwerda, H. & Adang, O. (2005). *Hooligans in beeld. Van informatie naar aanpak*. Zeist: Uitgeverij Kerckebosch bv.
- Gageldonk, P. van. (1996). *Hand in hand. Op stap met de hooligans van Feyenoord*. Amsterdam: Singel Pocket.
- Gemert, F., van (2001). *Greep op groepen; Bevindingen op basis van onderzoek op zes 'hot spots'*, Amsterdam: Regioplan.
- Gemert, F., van (2002a). Botsen met de buurt. In: *Tijdschrift voor criminologie*, 44 (2), 162-171.
- Gemert, F., van & Fleisher M. (2002b) *In de greep van de groep; Een onderzoek naar een Marokkaanse problematische jeugdgroep*. Amsterdam: Regioplan.
- Gemert, F., van. *Crips in drievoud*. Geraadpleegd op 12/05/2009, via <http://192.87.209.9/pdf/031-14108.pdf>.
- Gemert, F. van (2007). *'Jeugdbende'. Hoe hardnekkige beelden en beladen definities leiden tot ontkenning*. Geraadpleegd op 21/10/2009, via http://www.crimelink.nl/fileadmin/crimelink/documenten/Crimelink_Website_Jeugdbende_FvG_08.doc.
- Gemert, F., van, Peterson, D. en Lien, I. (2008). *Street Gangs, Migration and Ethnicity*. Devon: Willan Publishing.
- Glifford-Smith, M., Dodge, A., Dishion, T. & McCord, J. (2005). Peer influence in children and adolescents: Crossing the bridge from developmental to intervention science. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 33, 255-265.

- Gielen, A. (2008). Een kwestie van identiteit. Onderzoekster Amy-Jane Gielen over radicalisering bij rechtse en moslimjongeren. In: *Tijdschrift voor sociale vraagstukken*, nr. 5, mei 2008.
- Hart, H. 't, van Dijk, J, de Goede, M, Jansen, W. en Teunissen, J. (1998). *Onderzoeksmethoden*. Amsterdam: Boom.
- Hawkins, J., Catalano, R. & Miller, J. (1992). Risk and protective factors for alcohol and other drugs problems in adolescence and early adulthood: Implications for substance abuse prevention. *Psychological Bulletin*, 112, 64-105.
- Jacobsen, P. (2003). Safety in numbers: more walkers and bicyclists, safer walking and bicycling. *Injury Prevention* 2003, 9, 205-209.
- Jankowski, M. (1991). *Islands in the Street. Gangs and American Urban Society*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Janssen, J. (1994). *Jeugdcultuur. Een actuele geschiedenis*. Utrecht: De Tijdstroom.
- Jong, J., de. (2007). *Kapot moeilijk. Een etnografisch onderzoek naar opvallend delinquent groepsgegedrag van 'Marokkaanse' jongens*. Amsterdam: Aksant.
- 'Kaag en Braasem is vatbaar voor extremisme'. Geraadpleegd op 09/01/2011, via:
<http://www.leidschdagblad.nl/nieuws/regionaal/rijnenveen/article5720913.ece/Kaa-g-en-Braasem-is-vatbaar-voor-extremisme>.
- Krantz, D. & Vercrujssse, E. (1959). *De jeugd in het geding*. Amsterdam: De bezige bij.
- Kottak, C. (2002). *Anthropology. The Exploration of Human Diversity*. New York: McGraw-Hill.
- Leeuw, T. de. (2007). *Tussen hobby en haat. Identiteit en geweld tussen fanatieke voetbalsupporters in de consumptiemaatschappij*. Rotterdam: Erasmus Universiteit (Masterscriptie).
- Leeuw, T., de. (2009). Voetbalgeweld geweld aan gedaan. In: *Trouw*, 16-12-2009

- Leiden, I. van, Arts, N., & Ferwerda, H. (2009). *Rellen om te rellen. Een studie naar grootschalige openbare-ordeverstoringen en notoire ordeverstoorders*. Amsterdam: Reed Business.
- Loeber, R. & Farrington, D. (1998). *Serious & violent juvenile offenders. Risk factors and successful interventions*. London: SAGE Publications.
- Loman, M. (2006). *Generatie Lonsdale. Extreemrechtse jongeren in Nederland na Fortuyn en Van Gogh*. Antwerpen: Uitgeverij Houtekiet.
- 'Lonsdale-jeugd in Nederland nagenoeg verdwenen'. Geraadpleegd op 09/01/2011, via:
<http://www.ad.nl/ad/nl/1012/Binnenland/article/detail/528371/2010/11/02/Lonsdale-jeugd-in-Nederland-nagenoeg-verdwenen.dhtml>.
- Miedema, S. (2002). Onderzoek nader onderzocht. Een vergelijkende analyse van etnografisch onderzoek naar de relatie tussen etniciteit, groepsvorming en delinquentie bij jongens. In: *Tijdschrift voor criminologie*, 44(2), 150-161.
- Nijhof, K., Kemp, R. de, Engels, R. & Wientjes, J. (2008). Short-Term Criminal Pathways: Type and Seriousness of Offense and Recidivism. In: *The Journal of Genetic Psychology*, 169(4), 345-359.
- Miller, W. (1958). Lower Class Culture as a Generating Milieu of Gang Delinquency. In: *The journal of social issues*, 14(3), 5-19.
- Oosterling, H. (2000). *Radicale middelmatigheid*. Amsterdam: Boom.
- Rovers, B. (1997). *De buurt een broeinest? Een onderzoek naar de invloed van woonomgeving op jeugdcriminaliteit*. Nijmegen: Ars Aequi Libri.
- Schuyt, C. (1993). Jeugdcriminaliteit in groepsverband. In: *Delikt en delinkwent*, 23(6), 499-510.
- Short, J. en Strodtbeck, F. (1965). *Group Process and Gang Delinquency*. Chicago: The University of Chicago Press.

- Siegel, D., Gemert, F. van, Bovenkerk, F. (2008) *Culturele Criminologie*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers
- Silverman, D. (2004). *Interpreting qualitative data: Methods for analysing talk, text and interaction*. London: SAGE Publications.
- Spaaij, R. (2008). *Hooligans, fans en fanatisme. Een internationale vergelijking van club- en supportersculturen*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Spierenberg, P. (1998). *De verbroken betovering. Mentaliteit en cultuur in preindustriële Europa*. Hilversum: Uitgeverij Verloren BV.
- Stapele, S. van. (2003). *Crips.nl*. Amsterdam: Vassallucci.
- Stokvis, R. (1997). In: Peter Giesen, *Vechten als levensstijl*. Achtergrond Volkskrant. Geraadpleegd op 18/09/2009, via:
http://www.volkskrant.nl/archief_gratis/article711799.ece/Vechten_als_levensstijl.
- Storey, D. (2001). *Territory. The claiming of space*. Harlow: Pearson Education Limited.
- Strijbosch, F. en van Tongeren, P. (red.) (1994). *Grensverkenningen. Over Groepsvorming, Minderheden en Tolerantie*. Nijmegen: Katholieke Universiteit.
- Sutherland, E., Cressey, D. en Luckenbill, D. (1992) *Principles of Criminology (11th edition)*. New York: General Hall, Inc.
- Sykes, G. en Matza, D. (1957). Techniques of neutralization. A theory of delinquency. In: *American Sociological Review*, 22, 664-670.
- Terpstra, J. (1996). Over families, piraten en beunen. Achterstand en subcultuur in een Nederlandse nieuwbouwwijk. In: *Sociologische Gids*, XLIII (3, 204-224).
- Toy, J. (2008). *Die another day. A practitioner's review with recommendations for preventing gang and weapon violence in London in 2008*.

- Veen, E. van der (2008). Straf mag geen trofee zijn voor supporters. *Blauw: Het politievakblad*, 4 (2), 6-10.
- Verschuren, P. & Doorewaard, H. (2007). *Het ontwerpen van een onderzoek*. Den Haag: Uitgeverij LEMMA.
- Vos, P. (2006). *Hooligans. 16 openhartige verhalen*. Utrecht: Het Spectrum.
- Weerman, F. (2001). *Samenplegen. Over criminele samenwerking en groepsvorming*. Nijmegen: Ars Aequi Libri.
- Weerman, F. en Kleemans, E. (2002). Criminele groepen en samenwerkingsverbanden. In: *Tijdschrift voor criminologie*, 14(2), 114-127.
- Wijk, A. van, Boers, R. & Bervoets, E. (2007). *Trots op Nederland. Achtergronden, kenmerken en de aanpak van het Lonsdaleverschijnsel in Venray, Zoetermeer en Aalsmeer*. Apeldoorn: Reed Business.
- Wijk, A. van, & Bervoets, E. (2007). Lonsdalejongeren: wie zijn ze en wat doet men eraan? *Tijdschrift voor de politie* (5), 27-32.